

Studija slučaja komunikacije Katoličke Crkve u Hrvatskoj na temu pobačaja

Konstantinović, Anja

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **VERN University / Sveučilište VERN**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:146:269771>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-03**

Repository / Repozitorij:

[VERN' University Repository](#)

SVEUČILIŠTE VERN'

Zagreb

Odnosi s javnošću i studij medija

ZAVRŠNI RAD

**STUDIJA SLUČAJA KOMUNIKACIJE KATOLIČKE
CRKVE U HRVATSKOJ NA TEMU POBAČAJA**

Anja Konstantinović

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE VERN'

Preddiplomski stručni studij

Odnosi s javnošću i studij medija

ZAVRŠNI RAD

**STUDIJA SLUČAJA KOMUNIKACIJE KATOLIČKE
CRKVE U HRVATSKOJ NA TEMU POBAČAJA**

Mentorica: doc. dr. sc. Mirela Holy

Studentica: Anja Konstantinović

Zagreb, listopad 2022.

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	I
SAŽETAK.....	II
ABSTRACT	i
1. UVOD	1
2. PROPAGANDA	2
2.1. Povijest propagande	2
2.1. Manipulativne tehnike	6
2.2. Vjerska propaganda.....	9
3. ETIČKA I MEDICINSKA STAJALIŠTA O POBAČAJU.....	12
3.1. <i>Pro-choice</i> argumentacija	14
3.2. <i>Pro-life</i> argumentacija	17
4. ISTRAŽIVANJE KOMUNIKACIJE KATOLIČKE CRKVE U HRVATSKOJ NA TEMU POBAČAJA	19
4.1. Priopćenja HBK	19
4.2. Vjerski mediji	23
4.3. Slučaj Mirele Čavajde.....	25
4.4. Rasprava	27
5. ZAKLJUČAK.....	31

LITERATURA

POPIS SLIKA

PREDGOVOR

Prvenstveno bih htjela zahvaliti svojoj mentorici, profesorici i uzoru Mireli Holy na svom prenesenom znanju, pomoći, razumijevanju i podršci za pisanje ovog rada.

Također, zahvaljujem svim profesorima na Sveučilištu VERN' koji su na predivne načine dijelili svoje znanje, saslušali svaku moju ideju ili problem i poticali me da rastem. Posebno hvala profesorici Danijeli Unić na velikoj pomoći i podršci kroz studij.

Hvala kolegicama i kolegama, izričito Matei, Lauri i Mariji, koje su uvelike uljepšale i olakšale studiranje. Zbog njih sam naučila da ne moram sve raditi sama.

Hvala mom ocu Draganu za naučenu disciplinu i podržavanje mog studiranja.

Ovaj rad posvećujem najbitnijim ženama u mom životu: baki Mirjani, majci Mireli i sestri Lani.

SAŽETAK

Predmet i cilj rada bio je analizirati načine komunikacije Katoličke Crkve u Hrvatskoj na temu pobačaja putem portala. Iako je Republika Hrvatska po Ustavu sekularnog uređenja, oko 90 % stanovnika deklarira se katolicima. Stoga, djelovanje Crkve ima veliki utjecaj na politiku i društvo. Budući da su ta načela konzervativnog i tradicionalnog duha, dolazi do sukoba s liberalnim i progresivnim načinom života. Prava žena u Hrvatskoj uređena su zakonom te im se time omogućava pravo na legalan i siguran pobačaj u bolnicama. To se kosi s katoličkim načelima, zbog čega Katolička Crkva nastoji zabraniti pobačaj u potpunosti. Na svojim portalima objavljuje stavove po pitanju te teme, a u radu se analizira na koji način šalju poruke vjernicima. Također su argumentirane obje strane – za i protiv pobačaja. U radu se definira povijest propagande, tehnike manipulacije i vjerska propaganda te se razmatraju i analiziraju etički i medicinski stavovi o pobačaju, komunikacija Katoličke Crkve kroz spomenute portale, prava žena i zakoni u Hrvatskoj, slučaj Mirele Čavajde i medijsko pokriće rasprave sukobljenih strana.

Ključne riječi: komunikacija, propaganda, manipulativne tehnike, Katolička Crkva, pobačaj, portali, Hrvatska

ABSTRACT

COMMUNICATION OF THE CATHOLIC CHURCH IN CROATIA ON ABORTION: A CASE STUDY

The aim of this paper is to analyse the ways of communication of the Catholic Church in Croatia on the topic of abortion on their portals. Although the Republic of Croatia is constitutionally secular, over 90% of the population declare themselves to be Catholics. Therefore, the activity of the Church has a great influence on politics and society. Since these principles are of a conservative and traditional nature, there is a conflict with a liberal and progressive way of life. The rights of women in Croatia are regulated by law, which enables them to have the right to a legal and safe abortion in hospitals. This goes against Catholic principles, which is why the Catholic Church seeks to ban abortion entirely. On their portals they publish their views on that topic, which are analysed to identify how they send messages to the believers. Both sides, for and against abortion, are argued in this paper. The history of propaganda, manipulation techniques and religious propaganda are defined and ethical and medical views on abortion, communication of the Catholic Church through the above-mentioned portals, women's rights and laws in Croatia are analysed, as well as the case of Mirela Čavajda and the media coverage of the debate between the conflicting parties.

Keywords: communication, propaganda, manipulative techniques, Catholic Church, abortion, portals, Croatia

1. UVOD

Tema pobačaja aktualna je i kontroverzna tema 21. stoljeća pa se povodom toga sukobljavaju liberalne i konzervativne grupacije zbog suprotnih vrijednosnih načela. Na temelju toga, pokrenuti su razni pokreti koji se bore za izbor žena i neograničeno pravo na pobačaj (*pro-choice*) i pokreti za život i zabranu pobačaja zbog zaštite prava nerođenog djeteta (*pro-life*). Na pokrete koji se zalažu za život veliki utjecaj ima Katolička Crkva koja zbog svojih načela ne odobrava prava na pobačaj, dok s druge strane, progresivni pokreti svoju argumentaciju temelje na prihvaćenim, glavno-strujaškim medicinskim stavovima te ljudskim pravima čovjeka iz UN-ovih konvencija. U ovoj studiji slučaja proučen je utjecaj Crkve na javnost putem njihove komunikacije i propagandnih tehnika koje koriste. Cilj rada bio je istražiti objave o pobačaju na bliskim portalima putem kojih se obraćaju vjernicima. Osim toga, nastojalo se argumentirati sukobljene strane etike i medicine te pokreta „Za izbor“ i „Za život“. U radu se spominje i slučaj Mirele Čavajde koji je dodatno potaknuo raspravu oko teme pobačaja. Teorijski dio rada obrađuje propagande i manipulativne tehnike koje Crkva koristi kako bi uvjerila javnost u svoju argumentaciju. Rad započinje poglavljem *Povijest propagande* koji tumači kako je propaganda nastala, na koji način je korištena i koje su njene podjele. Zatim se opisuju manipulativne tehnike korištene u propagandi kako bi ona bila uspješna te se povlači paralela s vjerskom propagandom i analizira se njezin način upravljanja. Nadalje, u naslovu *Etička i medicinska stajališta o pobačaju* objašnjavaju se medicinski i etički stavovi koje koriste društveni pokreti. Istraživanje komunikacije Katoličke Crkve na temu pobačaja provedeno je putem portala Hrvatske biskupske konferencije, Glasa Koncila i televizije Laudato te se proučava reakcija Crkve na slučaj majke Mirele Čavajda koja je u šestom mjesecu trudnoće saznala da joj nerođeno dijete ima veliki maligni tumor na mozgu zbog kojeg neće preživjeti. Kada je odlučila pobaciti, odbile su je četiri bolnice u Hrvatskoj oslanjajući se na priziv savjesti. To je potaknulo burne rasprave na tu temu i polariziralo je narod. U zaključku je rezimirana komunikacija Katoličke Crkve na temu pobačaja i njeno djelovanje na javnost te su objašnjene korištene taktike manipulacije.

2. PROPAGANDA

Termin propaganda ima negativne konotacije i u mnogo slučajeva se podrazumijeva da se radi o komunikaciji koja se temelji na lažima i manipulaciji. No, propaganda ne treba nužno biti loša. Garth S. Jowet i Victoria O'Donnell tvrde: „propaganda je namjerna i sustavan pokušaj oblikovanja percepcija, manipuliranja spoznajama i usmjeravanja ponašanja kako bi se postigao odgovor koji podupire željenu namjeru propagandista“ (Jowet i O'Donnell, 2012, str. 7). Potrebno je razlikovati tri određenja propagande u kontekstu korištenja istine i laži. To su bijela, siva i crna propaganda. Bijela propaganda zasnovana je na istini i otvoreno iznosi činjenice pod pretpostavkom da će uvjeriti ljude u opravdanost određene politike. Ovakav oblik propagande ne smatra se negativnim zato što su izvor, namjera i cilj poznati te osobe znaju da se na njih utječe. Siva propaganda poznata je po „prilagođenoj istini“. Zasniva se na istinitim informacijama koje su oblikovane temeljem određene ciljane publike. Najčešće se ne prezentiraju sve informacije, ali one koje se prezentiraju su istinite. Propaganda zapravo ima negativnu sliku zbog crne propagande. Ona označava manipulaciju činjenicama, a zasnovana je na lažima i prijevarama kako bi se postigao određeni cilj (Welch, 2013).

2.1. Povijest propagande

Naziv propaganda nastao je od latinske riječi *propagare* što znači širenje. Izvorno je ova riječ izvedena iz posebnoga upravnog tijela Katoličke Crkve zvan Congregatio de Propaganda Fide (Kongregacija za širenje vjere) ili neformalno Propaganda koji je nastao u 17. stoljeću (Jowet i O'Donnell, 2012). Njegov zadatak bio je usmjeren na "širenje" katoličke vjere u nekatoličkim zemljama. Iako prije toga propaganda nije bila definirana, oduvijek se koristila u ljudskim zajednicama kao prenošenje informacija ili nametanje obrazaca ponašanja pripadnicima tih skupina (Jowet i O'Donnell, 2012). U starom vijeku propagandna komunikacija shvaćena je kao korisna retorička vještina nadarenih govornika, dok se kasnije veže uz upravljanje vladajućih krugova modernih država. Pojam propaganda se definirala tek u novijoj povijesti, no u staroj Grčkoj i Rimskom Carstvu mogli su se uočiti prvi pokušaji sustavnog djelovanja na ponašanje drugih. Takav način uvjeravanja formirao se u političkim društvima. Čimbenici političke propagande prepoznaju se u barjacima i ratnim odorama za podizanje borbenog duha, izazivanju straha kod neprijatelja i prepoznavanju. U staroj Grčkoj su se posebno razvijale govorničke škole u kojima se učilo umijeće javnog govora s raznim tehnikama za uvjeravanje

sugovornika (Hebrang, 2009). Pjesništvo, historiografija, retorika, filozofija i dramska umjetnost također su korištene kao oblik izražavanja političkog mišljenja u svrhu promidžbe. Aristotel je u svom djelu "Retorika" prvi opisao metodu manipuliranja osjećajima prilikom uvjeravanja u određen cilj. Objasnio je osjećanja kao uzbuđenje duše pod čijim utjecajem ljudi mijenjaju mišljenje u pogledu odluke, a popraćene su čuvstvima nezadovoljstva i zadovoljstva, kao što su srdžba, sažaljenje, strah i njima slična, kao i suprotna čuvstva (Vučković i Mihovilović, 2016).

U starom Rimskom Carstvu u propagandne svrhe korišten je kovani novac s likom vladara kao oblikom političke promidžbe. Julije Cezar je prvi vladar koji je svoj lik stavio na kovanicu te se taj običaj nastavio do danas u političke svrhe.

Slika 2.1. Kovanica s likom Julija Cezara

Izvor: http://www.humanities.mq.edu.au/acans/caesar/Intro_Overview.htm

Na fotografiji je prikazana kovanica na koju je Julije Cezar stavio svoj lik kako bi pokazao narodu svoju moć i vlast, a to je bila odlična taktika za utjecaj na narod kroz korištenje simbola. Uz tu metodu, pokrenuo je i praprinove Acta Diurna iz kojih su kasnije nastale dnevne novine, a one se smatraju prototipom današnjih novina. U Rimu su koristili organizirano pljeskanje u kazalištu i cirkusu kako bi se postigao efekt odobravanja. Najpoznatija Cezarova izreka je *veni, vidi, vici* što u prevedenom znači dođoh, vidjeh, pobijedih koja je pomno odabrana razumijevanjem psihologije mase (Jowet i O'Donnell, 2012). Potom je u srednjem vijeku veliku pažnju propagandnim tehnikama posvetio Car Friedrich II. koji je angažirao putujuće svirače. Oni su svirali i pjevali političke pjesme te na taj način širili ideje vladajućih. U to vrijeme se počinjku koristiti letci, ali je njihov utjecaj bio manji jer je stanovništvo bilo neobrazovano i

nepismeno. Izumom tiskarskog stroja u 15. stoljeću situacija se znatno promijenila i omogućila bolji utjecaj propagandnog djelovanja na javnost. Tisak je potaknuo ljude na obrazovanje, a korištenje ilustracija pomoglo je razumijevanju i bržem širenju informacija. Propaganda dobiva svoju definiciju i značenje u već spomenutom odjelu Katoličke Crkve *Congregatio de propaganda fide* tj. Kongregacija za propagandu vjere. Propaganda se organizirano koristila u vjerske svrhe, a kasnije u političke, kulturne i druge (Jowet i O'Donnell, 2012).

Za vrijeme Američke i Francuske revolucije u 18. stoljeću politička je propaganda bila od osobite važnosti zato što je direktno utjecala na stvaranje novih društvenih odnosa. Samuel Adams smatra se utemeljiteljem planirane i organizirane protubritanske promidžbe u vrijeme Američkog rata za nezavisnost. Osnovao je Komitet za korespondenciju koji je kasnije bio uzor za stvaranje promidžbenih ureda u raznim državama. Istaknuo je pet glavnih ciljeva promidžbe: cilj mora biti opravdan, treba neutralizirati logičke argumente suprotne strane, treba pokrenuti mase na akciju stvaranja mržnje prema neprijatelju, sva važna pitanja moraju biti pojednostavljena i postavljena crno-bijelo kako bi bila razumljiva i najslabijem obrazovanom sloju stanovništva i prednosti pobjede moraju biti oglašavane (Hebrang, 2009). U američkoj propagandi veliku ulogu je imao Tom Paine. Napisao je pamflet *Common sense* koji je postao prvi američki bestseller 1776. godine. U njemu je objašnjavao kako je logično da britanskoj vladavini u Americi dođe kraj. Za razvoj propagande je iz tog razdoblja od iznimne važnosti bila karikatura raskomadane zmijske koju je koristio Benjamin Franklin. U to se vrijeme vjerovalo da zmija može oživjeti ako se njezini dijelovi sastave prije zalaska sunca te su ti dijelovi raskomadane zmijske predstavljali američke kolonije. To je bio odličan način uvjeravanja jer je poslao jasnu i jednostavnu poruku o životnoj važnosti kolonija u borbi za nezavisnost. Razvoj propagande u Francuskoj obilježila je Francuska revolucija u kojoj su također korišteni simboli poput trikolora, marseljeza i korištenje riječi „građanin“ umjesto gospodin. Napoleon Bonaparte osnovao je prvu organiziranu propagandnu službu pod nazivom „Press služba“, a zvali su je i Služba za javno mijenje. Njezin je zadatak bio informiranje o politikama i ratnim događanjima. Izdavane su novine, proglasi, bilteni i pamfleti za ciljane skupine. Zbog različitih ciljanih publika, izdavali su posebne publikacije za građane Francuske i za građane osvojenih zemalja, a posebno za pripadnike vojske. Napoleon se smatra jednim od najvećih majstora korištenja propagande jer je prepoznao moć manipulacije simbolima. Tijekom života se isključivo hvalio svojim pobjedama, dok je krivnju za svoje neuspjehe svaljivao na druge. Poznat primjer korištenja simbola je njegov portret na bijelom konju gdje je prikazan kako hrabro i moćno kreće u borbu. Međutim, ta borba je izgubljena, a postoje teorije da nije jahao

konja, već magarca (Jowet i O'Donnell, 2012). Reakcija Engleza koji su htjeli ismijati Napoleona potaknula je na korištenje satire i karikatura koje su također tehnika promidžbe.

Jedan od poznatijih primjera dobre propagande u 19. stoljeću u SAD-u je djelovanje agencije pod imenom „Odbor za javne informacije“ koja je imala za cilj potaknuti javnost na domoljublje i podržavanje američkih ratnih ciljeva. Koristili su taktike manipulacija kroz simbole, slogane, vizuale, fotografije, slike, filmove, tisak, pomno birane riječi i način komuniciranja, emocije i pripadništvo itd. Jedan od najpoznatijih primjera dobre manipulacije je poster Ujaka Sama u SAD-u koji je potaknuo velik broj građana da sudjeluju u ratu uz natpis „I WANT YOU FOR U.S. ARMY“

Slika 2.2. Ujak Sam propagandni plakat iz 1. svjetskog rata

Izvor: <https://time.com/4725856/uncle-sam-poster-history/>

Ova slika prikazuje poster u kojem se direktno pozivaju građani za uključanje u američku vojsku te je on postao nacionalni simbol SAD-a. Naslikan je stariji čovjek koji nosi bijeli cilindar s plavom bojom i bijelim zvijezdama, crvenom mašnom i plavim odjelom što predstavlja američku zastavu. Takvom neverbalnom komunikacijom se stvara osjećaj domoljublja i pripadnosti. Prvi svjetski rat označava prekretnicu negativne konotacije propagande zato što se kroz korištenje lažnih činjenica dolazilo do ekonomskih, političkih i ratnih ciljeva. On je karakterističan po tome što je prvi rat u kojem su masovni mediji odigrali veliku ulogu te se od njih očekivalo da ne budu neutralni već da zauzmu stranu i da steknu što

više pristaša. Za vrijeme Krimskog rata uvedeni su mediji koji su izvještavali o ratu zahvaljujući napretku i razvitku tehnologije te je poznat kao prvi novinarski rat. Parobrod je omogućio novinarima da dođu na bojišnicu, a oni koji to nisu mogli, razvitak telegrafa im je omogućio praćenje rata. Među njima bio je novinar William Howard Russel koji se smatra prvim profesionalnim ratnim izvjestiteljem. Svojim samostalnim i objektivnim izvještavanjem s ratnog bojišta je poljuljao povjerenje u vladu i potaknuo na reforme nakon rata. Do tada je sve informacije dijelila isključivo vlada. Takvo izvještavanje je zbližilo domaće stanovništvo i vojnike na prvoj fronti te se tako u potpunosti promijenila percepcija javnosti o ratnim zbivanjima i ulozi države u njima (Vučković i Mihovilović, 2016).

Za vrijeme Drugog svjetskog rata najviše se spominje njemačka propaganda zbog svih strahota koje su učinjene. Adolf Hitler je u to vrijeme imao veliki utjecaj na narod zbog svojih javnih govora u kojima je provodio taktike propagande, a to je jasno isticanje vrijednosti, korištenje straha i opravdavanje cilja. Energično ih je održavao, spominjao je emocionalno teške riječi te se tako smatrao karizmatičnim vođom koji je, iskorištavajući svoju poziciju autoriteta, ostvarivao vlastite ciljeve. Noam Chomsky (2002) tvrdi da je strah najbolji način utjecaja na masu te da narod sam po sebi nema potrebu ubijati. Kako bi Hitler natjerao ljude na ubijanje Židova, usadio im je strah od neprijatelja te je uvjerio narod da ih se mora uništiti kako bi sebe zaštitili. David Welch je na početku svoje knjige istaknuo Hitlerovu izjavu kako je masa sklonija povjerovati velikoj laži nego maloj (2013). Na Kongresu u Nürnbergu (1936) izjavio je da ih je propaganda dovela na vlast, omogućila da na njoj ostanu i da će im dati sredstva da pokore svijet. Zbog te izjave možemo uočiti koliku je važnost nacistički režim posvećivao propagandi (Šiber, 1992). Ratna propaganda se nastavila kroz ostale ratove, a danas se propaganda često veže uz obrazovanje. Chomsky (2002) kritizira obrazovni sustav i institucije koje nameću poslušnost i sprječavaju mogućnost za bilo kakvim samostalnim razmišljanjem te ih naziva aparatom za dezinformacije. U nastavku su objašnjene manipulativne tehnike koje se koriste u propagandi te na koji način one utječu na ljude.

2.1. Manipulativne tehnike

Recept za dobru i uspješnu propagandu sastoji se od nekoliko smjernica koje su u principu uvijek iste. Prema Šiberu (2003) poruka mora biti jednostavna i privlačna tako da privuče pažnju svojim sadržajem, dizajnom i zvukom. Nužno je da je lako dostupna i razumljiva jer se kroz takve poruke nastoji pridobiti što veći broj ljudi. Također je važno proučiti masu kojoj se obraćamo i shvatiti koje su njene vrijednosti i potrebe. Ljudi imaju vlastite stavove i sustave

vrijednosti kojih se pridržavaju ovisno o društvu ili grupi kojoj pripadaju te to utječe na njihovo ponašanje i procjenu što je dobro, a što loše. Tako se stvara kriterij poželjnog i nepoželjnog ponašanja. Manipulacija je najuspješnija kada se prikaže kao poznata, prijateljska i ujedinjujuća jer ljudi kao socijalna bića imaju prirodnu potrebu pripadati „čoporima“ i to im stvara osjećaj zaštićenosti i sigurnosti. Različite društvene grupe kroz različite situacije i vrijeme imaju drugačije potrebe. Šiber (1992) razlikuje četiri vrste motiva kojima treba povezati propagandnu poruku kako bi bila uspješna. To su biološka, psihološka, socijalna i materijalna korist. Biološka korist označava one osnovne potrebe kao što su egzistencija i zdravlje. Ukoliko se to ugrozi, podiže se šansa za boljim upravljanjem javnosti. Psihološka korist odnosi se na osjećaj vlastite vrijednosti, sigurnosti i samopouzdanja pojedinca u kolektivu, dok se socijalna odnosi na stjecanje ugleda i statusa pojedinca u društvu. Svaka propaganda je svojevrsna akcija za koju je potrebno pogoditi pravi vremenski trenutak, iako je to teško jer se treba unaprijed predvidjeti ishod i reakcija javnosti koja je vrlo kompleksna.

Jowet i O'Donnell (2012) plan propagande dijele na deset koraka: identifikacija ideologije i svrhe, identifikacija konteksta, identifikacija propagandista, istraživanje strukture propagandne organizacije, identifikacija ciljane publike, razumijevanje tehnika korištenja medija, analiza reakcije publike, identifikacija i analiza kontrapropagande, završetak procjene i evaluacija. Ovih deset faza uzima u obzir sljedeća pitanja: s kojim ciljem, u kojem kontekstu vremena, tko je propagandni agent, koja organizacija, kako dopire do publike putem medija dok koristi posebne simbole kako bi dobio željenu reakciju? Nadalje, ako postoji protivljenje propagandi, koji je oblik protivljenja. Konačno pitanje je koliko je propaganda uspješna u postizanju svoje svrhe. Propagandne tehnike najviše pažnje usmjeravaju na emocionalnu komponentu stava koja ima najveću ulogu kod primanja poruke. Najpoznatija tehnika naziva se „emocionalni sendvič“ kod koje se započinje izražavanjem snažnih emocija, čime se stvara preduvjet za primanje poruka. Zatim slijedi racionalna poruka kojom se daju bitne informacije te se završava ponovnim snažnim emocijama kao i na početku (Šiber, 1992). Potom se koristi prijenos emocija koji kombinira neutralni sadržaj i sadržaj u kojem postoji emocionalan pozitivan odnos. Zbog te kombinacije, prema neutralnom sadržaju može se stvoriti pozitivan stav. Slična spomenutoj tehnici, koristi se i tehnika povezanih stavova kojom se nastoji povezati novi sadržaj s već poznatim sadržajem i postojećim stavovima. U komunikaciji je poželjno koristiti emocionalno otežane pozitivne i negativne riječi poput „šovinizam“, „nacionalizam“, „istina“, „pravda“, „demokracija“ itd. Načelo autoriteta najpogodnije je kada je javnost u strahu i nesigurnosti, izričito kada su im neke od spomenutih potreba ugrožene. Tada traže spas i upute od

karizmatičnog vođe. Vođa prenosi argumentiranu poruku javnosti kroz razne simbole i predstavlja jasan cilj. Učinkovit način pridobivanja i usmjeravanja publike je populariziranje pojedinih osoba. Kako bi uvjeravanje bilo uspješno, potrebna je postojeća dijaloška struktura koja označava komunikaciju između predlagača i javnosti od koje se očekuje reakcija. Zbog informacijske asimetrije, predlagač je aktivan, a javnost pasivna. Takvim se ponašanjem potiče na određenu akciju i podršku te traži uključenost društvenih skupina. Kako bi se ostvarilo povjerenje između pošiljatelja poruke i primatelja, nužno je konstanto biti u komunikaciji i odnosu pogotovo u kriznim trenucima. Opravdavanje rezultatom je karakteristika propagandnog djelovanja u kojem se opravdavaju određene aktivnosti zbog viših ciljeva kako bi bile društveno prihvatljive. U svakoj propagandi stvara se priča između prijatelja i neprijatelja – „mi“ i „oni“. Koristi se vjerovanje tko nije s nama taj je protiv nas tako da su osobe primorane izabrati stranu kojoj pripadaju. Argumentacija je jednostrana što znači da je pristrana i da iznesene informacije idu u prilog samo jednoj strani. Uvjeravanje je važna metoda te i je dio javnog dijaloga zbog poticanja na mobiliziranje javnosti, zadobivanje podrške i obvezivanje osoba prema određenom stajalištu koje nije u potpunosti ili uopće prihvatio (Šiber, 1992).

Poznate su i metode imenovanja ili etiketiranja (*Name Calling*) što označava davanje negativnih karakteristika, pogrđnih naziva kako bi određena publika stvorila negativno mišljenje na temelju tih karakteristika. Suprotno tome, upotrebljava se uopćavanje (*Glittering Generalities*) kojim se pridruživanjem pozitivnih riječi uljepšava slika osobe, programa ili skupine. Primjer toga bi bila situacija u kojoj se neki pojedinac bori za pravdu, stoga su mi automatski svi postupci opravdani. Pridodavanje je komunikacijska metoda u kojoj akter pridoda nekom simbolu ugled, autoritet ili nešto drugo što primatelj poruke može ili prihvatiti ili odbaciti. Pomoću poznatih osoba može se provesti metodom „poznati svjedoče“ (*Testimonial*) koja navodi ljude da odobre i prihvate nekoga ili nešto zbog izjave koju su dale poznate i cijenjene osobe. Metodom „obični ljudi“ (*Plain Folks*), koja je suprotna od „poznati svjedoče“, akteri se nastoje približiti publici pokazujući im da su oni poput njih, da ih razumiju i da su na njihovoj strani kako bi ih osvojili na vlastitu stranu. U slučajevima kada se istina iskrivljava i kada se obmanjuje primatelj poruke, tada se koristi metoda „namjesti igru“ ili „podvala“ (*Card Stacking*) i njome se poduzima sve kako bi osigurali podršku. „Svi to rade“ (*Band wagon*) potiče pojedince da slijede program kako bi bili dio skupine i zbog osjećaja pripadnosti. Ostale poznate tehnike koje se koriste u manipulaciji su cenzura, protuobavijest, pseudo događaji, pogrešne

obavijesti, laži, poziv na emocije, uporaba prijevara, pojednostavljivanje, poopćavanje, fotomontaža i uporaba prijevara (Vučković i Mihovilović, 2016).

2.2. Vjerska propaganda

Ispitivanje propagandnih strategija i tehnika religije ni na koji način je ne ponižava; naprotiv, daje jasan primjer da nisu sve propagandne poruke negativne, već da su često usmjerene na neku pozitivnu društvenu ili političku svrhu. Primjer uspona kršćanstva pokazuje kako je vještinom i razumijevanjem ciljane publike napravljen specifičan apel koji je na kraju promijenio oblik našeg svijeta (Jowet i O'Donnell, 2012). Kršćanstvo je postavilo pravila dobrog ponašanja na kojem se danas temelje najbitnija etička načela. Baza tih načela nalazi se u 10 Božjih zapovijedi koje isključivo imaju pozitivnu poruku te njima štite ljude. Budući da tada mediji nisu postojali i bilo je teško širiti poruku što većem brojem ljudi, postoji negativna strana načina širenja religije. Spomenuto je da je riječ propaganda prva nastala od strane Katoličke Crkve. Povijest kršćanstva puna je primjera propagande i ako se analizira može se uočiti veliki broj „školskih“ tehnika. Širenje kršćanske vjere se u povijesti odvijalo kroz ratove. Križarski ratovi su najdugotrajniji i najkrvaviji ratovi koji su trajali gotovo 200 godina. Započeli su u doba kada je Crkva, s papom na čelu, nastojala uspostaviti duhovnu i svjetovnu prevlast te su poticale vjernike na žar vjerske obnove i borbu protiv ostalih religija (Gračanin, 2008). Dobili su naziv po križevima koje su nosili križari na svojim odorama na desnom ramenu kako bi bili prepoznatljivi. Križ je najrašireniji i najizrazitiji simbol kršćanstva, a služio je kao sprava za mučenje na kojoj je Krist bio mučen te nakon smrti postao Spasiteljem čovječanstva.¹

¹ Enciklopedija (n.d). Križ. *enciklopedija.hr*. Preuzeto s <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34079> (15.8.2022.)

Slika 2.3. Odore križara za vrijeme Križarskog rata

Izvor: <https://hr.puntomarinero.com/what-is-a-crusade-history/>

Na slici možemo vidjeti učestalu uporabu simbola koji odašilje određenu poruku, a vrlo ga je jednostavno napraviti. Simbol križa označavao je ideju požrtvovanja i podsjeća na patnje kroz koje je Isus prolazio. Rabi se za vrijeme misa, sprovoda, nalazi se na oltarima, crkvama, grobovima, nakitu, umjetninama i zvoncima. Tlocrti crkve izrađeni su u obliku križa kako bi bili prepoznatljivi iz daleka. Arhitektura je odličan primjer neverbalne komunikacije. Budući da je Crkva oduvijek bila vrlo moćna i bogata, koristili su najbolje materijale za gradnju, ulagali su u umjetnost te se kroz to prikazivala raskoš. Zidovi u crkvama su moćni i masovni, a stropovi vrlo visoki te su na njima visoko postavljeni prozori i rozete. To je taktički napravljeno za čovjeka, jer kada se nalazi u prostorijama crkve, osjeća se malim i nemoćnim uz takvu gradnju. Zbog visoko postavljenih prozora, zrake sunce padaju odozgora i putem toga se stvara osjećaj kao da se Bog obraća s neba. Zlatne skulpture, umjetnička djela i glazba koja se izvodi za vrijeme misa odašilje poruku svečanosti i moći. Svi su dobrodošli u prostore crkve, što je dobra taktika za pridobivanje većeg broja ljudi i pristup informacija je dostupan i lak. Budući da je obrazovanje u prošlosti bilo dostupno isključivo plemićima, vladajućima i Crkvi, narod je bio nepismen te su religiju širili kroz glazbu, skulpture i slike, što je u prošlom poglavlju istaknuto kao vrlo korisna taktika propagande. Kada se strategija kršćanskih tehnika razbije, nailazimo na majstorsku uporabu slika i emocija. Korištenje dramatičnih gesta na podu hrama, grafičkih metafora (pastir i njegovo stado, sjeme na kamenitom tlu) i osobnih čimbenika izdvajanja pojedinaca kao ljudskih metafora (Petar „Stijena“) u kombinaciji bi izazvali snažnu emocionalnu i lako razumljivu poruku. U ovim primjerima može se primijetiti korištenje

metode pridodavanja u kojoj se osobi ili simbolu dodaje određeni ugled ili autoritet kojeg vjernici prihvaćaju. Činovnici Crkve koriste prepoznatljive odore putem kojih neverbalno prenose informacije kojeg su statusa u Crkvi i gdje pripadaju. Kroz molitve koriste taktiku ponavljanja, što je jedna od najučinkovitijih propagandnih tehnika kojom se na nesvjesnoj razini dugoročno usađuje u um i proizvodi motive koji potiču na djelovanje. Razlog tome je taj da naš um učestalo ponovljenog sadržaja smatra istinitim (Tuskar Radumilo, 2016). Rani organizatori kršćanske religije razvili su koncept prozelitizma kojeg su kasnije usvojili brojni vođe. Ilustrirano je izborom 12 učenika kao posvećene jezgre koja prenosi poruku drugim grupama, a one zauzvrat šire njihovu riječ svojim bližnjima. Nalik tome su današnje piramidalne marketinške sheme. Svaka jedinka imala bi imala svog vođu, a lojalnost i vjera članova bili bi učvršćeni ritualima krštenja i pričesti (Jowet i O'Donnell, 2012). Još jedna od moćnih taktika propagande je korištenje grafita. Naslikali bi najstariji kršćanski simbol ribe po zidovima, drveću i prašini kako bi ostavili trag ostalima i priopćili svoj sve veći broj i snagu. Glavni i najvažniji vođa je papa, a takvog vođu smatraju karizmatičnim. U katolicizmu se odvija borba između dobra i zla. Zbog te borbe, vjernici su primorani odabrati stranu i skupinu kojoj pripadaju. Sve što je nabrojano ubraja se u taktike propagande. Poruke se šire na jednostavan i lako dostupan način, koristi se neverbalna komunikacija kroz simbole i umjetnost te se kroz javne govore tj. mise informira velik broj vjernika (Jowet i O'Donnell, 2012).

3. ETIČKA I MEDICINSKA STAJALIŠTA O POBAČAJU

Pobačaj se odnosi na namjieran prekid trudnoće uklanjanjem embrija² unutar 10-12 tjedana trudnoće ili kasnije ako je ugrožen život majke. Nužno je razlikovati namjieran od spontanog pobačaja koji je neželjeni prestanak trudnoće i najčešće nastaje zbog infekcija, disbalansa hormona, stresa, pretilosti, konzumiranja opojnih sredstava itd.³ Za razliku od spontanog pobačaja koji je često nepredvidiv, namjerni pobačaj nastupa u trenutku kada majka djeteta to odluči te je takva procedura jedna je od najsigurnijih postupaka u medicini, ako se izvede prema kriterijima medicinske struke, od strane kvalificirane osobe i u uvjetima koji zadovoljavaju medicinske standarde. Pobačaj je dozvoljen u tom vremenskom razdoblju zato što embriolozi smatraju embrij nakupinom stanica koje stvaraju osnovu za organe te se one počinju razvijati tek nakon 12. tjedna i tako nastaje plod ili fetus.⁴ Pravo na pobačaj u Republici Hrvatskoj uređeno je Zakonom o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece⁵ što ga čini legalnim, no pobačaj je društveno kontroverzna tema jer prema stavovima pojedinih društvenih, najčešće vjerskih skupina pobačaj je etički neprihvatljiv zato što ga smatraju ubojstvom. Takav sukob nastaje zbog različitog tumačenja i neriješenog odgovora na pitanje kada se postaje živo biće. Jedno od najvažnijih etičkih načela je taj da se ljudski život ne smije ugroziti ili ga oduzeti te ga štiti čl. 21. Ustava Republike Hrvatske⁶ koji glasi: „Svako ljudsko biće ima pravo na život. U Republici Hrvatskoj nema smrtno kazne.“

Takva ustavna odredba štiti ljude i uz to isključuje smrtnu kaznu koja predstavlja nasilni prekid života, a ona je jedna od temeljnih ustavnih odredbi na koju se pozivaju borci protiv pobačaja.

Usprkos znanstvenim činjenicama i stajalištu da embrij nije ljudsko biće, odnosno čovjek jer se prema Općoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda u članku 1. sva ljudska bića rađaju „slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima“, odnosno ljudsko biće se postaje rođenjem, a ne začecem, u posljednjih se par godina ginekolozi u hrvatskim bolnicama sve češće pozivaju na priziv savjesti koji im omogućava odbijanje izvođenja pobačaja na zahtjev.

² razvojni stadij nekog organizma nakon oplodnje

³ Enciklopedija (n.d). Pobačaj. *enciklopedija.hr*. Preuzeto s: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=48863> (9.8.2022.)

⁴Enciklopedija (n.d). Zametak. *enciklopedija.hr*. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=66803> (9.8.2022.)

⁵ Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece (n.d). *zakon.hr*. Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/2475/Zakon-o-zdravstvenim-mjerama-za-ostvarivanje-prava-na-slobodno-odlu%C4%8Divanje-o-ra%C4%91anju-djece> (9.8.2022.)

⁶ Ustav Republike Hrvatske (n.d). *zakon.hr*. Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (9.8.2022.)

Priziv savjesti u medicini nastao je od pojma „savjesti“ koji potječe iz antičko-kršćanske tradicije te je prema Demokritu oblikovan od pojma „synderesis“ ili „synteresis“ (grč. „suznanje“), urođene sposobnosti kojom ljudska bića spoznaju moralni zakon (Grahovac, 2020). Ujedno je riječ o pravu koje je zajamčeno brojnim međunarodnim zakonima, a proizlazi iz slobode savjesti medicinskih djelatnika. Priziv savjesti propitkuje razne teme poput svrhe i uloge medicine i razumijevanje medicinskih djelatnika kao moralnih djelatnika. Međutim, u hrvatskom zdravstvu dolazi do problema jer se sve veći broj ginekologa oslanja na priziv savjesti i odbija raditi pobačaj iako je legalan.⁷ Mediji spominju i primjere licemjerja kod ginekologa koji istovremeno rade u državnoj i privatnoj medicinskoj ustanovi. U državnoj, zbog velikog utjecaja i pritiska religije, odbijaju raditi pobačaj pozivajući se na takav priziv, dok ih nakon toga usmjere u svoju privatnu ordinaciju od čega mogu profitirati.⁸

Iz vjerske perspektive, život započinje samim začecem te nitko nema pravo upravljati njegovom sudbinom osim Boga. Ova je perspektiva logički manipulativna jer se prema istoj može tvrditi da temeljem kategorije svetosti života nitko (osim Boga) nema prava donositi odluke o usmrćivanju bilo kojeg živog bića, a u to se ubrajaju i biljke i životinje. Postoji velika razlika između određenja početka života i određenja prava koja pripadaju ljudskom biću, odnosno čovjeku. Naime, život počinje začecem, no i životinje su žive pa im to ne daje jednaku pravnu zaštitu koju uživaju ljudska bića, a vjernici, uostalom, i ne traže zaštitu života neljudskih živih bića. Iako se mnogi hrvatski građani deklariraju kao katolici, mnogi vjernici ne dijele uvjerenje koje propagira Crkva o zabrani pobačaja kao suprotnog vjerskim učenjima. Naime, u svibnju 2022. godine, potaknuta slučajem Čavajda, provedena je anketa na uzorku od tisuću 400 ispitanika, s pouzdanosti istraživanja 95 posto, prema kojoj se čak 73 posto hrvatskih građana protivi zabrani pobačaja, a za prekid trudnoće, ukoliko trudnoća ugrožava život majke, zalaže se čak 86 posto ispitanika među kojima su i mnogi vjernici.⁹

Zbog ova dva suprotna stajališta nastaju dva suprotstavljena društvena pokreta: *Pro-choice* i *Pro-life*. Pokret *Pro-choice* zauzima se za pravo na pobačaj te ga se veže uz feminizam po

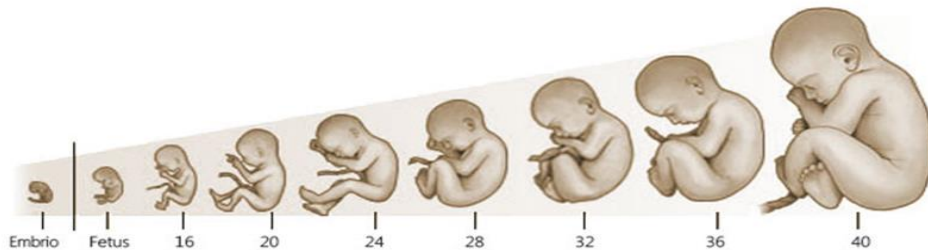
⁷ Romana Kovačević Barišić (13.05.2022.). Doznajemo: Legalni pobačaj ne želi raditi 195 od 359 ginekologa, donosimo detaljan popis. *Večernji.hr*. Preuzeto s: <https://www.vecernji.hr/vijesti/doznajemo-legalni-pobacaj-ne-zeli-raditi-195-od-359-ginekologa-donosimo-detaljan-popis-1586447> (04.09.2022.)

⁸ Kristina Turčin (16.10.2014.) PRIZIV SAVJESTI: ODBIJAJU RADITI POBAČAJ. Sv. Duh je već peta javna bolnica kojoj žena ne može abortirati. *Jutarnji.hr*. Preuzeto s: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/odbijaju-raditi-pobacajsv.-duh-je-vec-peta-javna-bolnica-kojoj-zena-ne-moze-abortirati-568417> (04.09.2022.)

⁹ N.S. (22.05.2022.). Čak 73 posto Hrvata se protivi zabrani pobačaja, a za prekid trudnoće, ako ona ugrožava život majke, zalaže se 86 posto ljudi. *tportal.hr*. Preuzeto s: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/cak-73-posto-hrvata-se-protivi-zabrani-pobacaja-a-za-prekid-trudnoce-ako-ona-ugrozava-zivot-majke-zalaze-se-86-posto-ljudi-20220522> (04.09.2022.)

kojem žena ima pravo na samostalno odlučivanje o svome tijelu i da uz takve odluke ima osiguranu medicinsku zaštitu, dok se *Pro-life* zauzima za zakonsku zabranu pobačaja, na vjerskoj osnovi (Zaoborni, 2021). Pojam „stvaranje“ tj. začecje stvara religijske, moralne, pravne, medicinske i kulturne dvojbe, ali je ponajviše isprepletano snažnim osjećajima što smanjuje šanse za racionalnom raspravom.

Slika 3.1. Prikaz razvoja fetusa

Izvor: <https://mamaonica.com/wp-content/uploads/2016/10/razvoj-trudnoce-po-nedeljama.jpg>

3.1. *Pro-choice* argumentacija

Pro-choice ili *Za izbor* u užem kontekstu predstavlja borbu protiv državne zabrane pobačaja. Zagovornici ovog društvenog i političkog pokreta nisu nužno pobornici pobačaja, već samim time što se protive donošenju zakona kojim se pobačaj zabranjuje i kažnjava, pripadaju ovom svjetonazoru. Svoj stav temelje na činjenici da fetusu ne možemo pripisati ista prava kao i rođenom čovjeku. U širem kontekstu *Za izbor* označava pravo na slobodu izbora. Sloboda izbora ne odnosi se na kolektiv, nego na pojedinca, što znači da kolektiv nema pravo oduzeti ičiji izbor iako se protivi mišljenju većine društva.¹⁰ Priroda ovog pokreta može se pronaći u današnjoj težnji žena za obrazovanjem, radom ili drugim oblicima samoodređenja koji se svode na njihovu mogućnost odlučivanja o svom životu, pa čak i o tome hoće li i kada će imati djecu.

¹⁰ Pew Research Center (30.09.2008). Pro-Choice Does Not Mean Pro-Abortion: An Argument for Abortion Rights Featuring the Rev. Carlton Veazey. *pewresearch.org*. Preuzeto s: <https://www.pewresearch.org/religion/2008/09/30/pro-choice-does-not-mean-pro-abortion-an-argument-for-abortion-rights-featuring-the-rev-carlton-veazey/> (10.08.2022.)

Reprodukcijska sloboda jedna je od najbitnijih točaka feminističkih programa – i najsnažnije napadnuti cilj antipokreta.

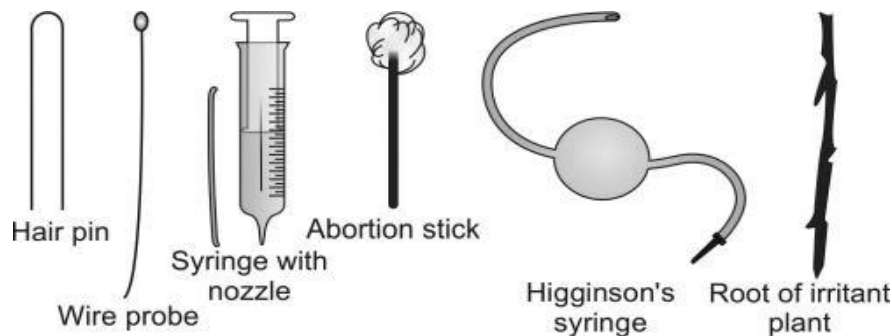
Borba za pravo na pobačaj ima dugu povijest koja se proteže kroz djelovanje prvog, drugog i trećeg vala feminizma. Treći val feminizma započinje 22. siječnja 1973. godine kada je Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država konačno legalizirao pobačaj u sudskom sporu pod nazivom slučaj „Roe protiv Wade“ (Cerjan-Letica, 1997). Norma Leah Nelson McCorvey (pseudonim „Jane Roe“) bila je samohrana mlada majka iz Texasa koja je htjela pobaciti, no to je bilo isključivo moguće u slučaju ugroženosti života trudnice ili nerođenog djeteta. Budući da nije imala financijska sredstva da otputuje u drugu američku državu s liberalnijim zakonodavstvom, podnijela je tužbu Vrhovnom sudu, zatraživši ocjenu ustavnosti kaznenog zakona o pobačaju. Odvjetnica Sarah Weddington zasnovala je optužbe na tvrdnji da je Jane Roe uskraćeno temeljno pravo izbora kada i gdje će imati djecu te je podignuta tužba protiv dalaskog okružnog tužitelja Henryja Wadea na osnovu tvrdnje da je teksaški zakon o pobačaju protuustavan. Vrhovni sud je presudio da ustavno pravo žene na privatnost ima veću težinu od prava savezne države da uređuje pravo na pobačaj. Budući da se takva odluka nije zasnivala na pravu trudnica za izbor, već na privatnost, danas je pravo na izbor prepušteno liječnicima oslanjajući se na medicinsku sociologiju i moralni integritet. Slučaj je završio tako da je Norma McCOvery ipak morala roditi jer su prošle tri godine od početka slučaja do pravomoćne presude i ukidanja zabrana pobačaja. Rodila je živo dijete koje je dano na usvajanje.¹¹ U Hrvatskoj je pravo na pobačaj uređeno Zakonom o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece te se ovaj zakon iz 1978. godine temelji na odredbama Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, odnosno čl. 272. koji glasi (Hrabar, 2015): „Pravo je čovjeka da slobodno odlučuje o rađanju djece. To se pravo može ograničiti samo radi zaštite zdravlja.“

Za razliku od tih odredaba, Ustav Republike Hrvatske ne uređuje u potpunosti pravo na slobodno odlučivanje o rađanju djece, stoga dolazi i do raznih tumačenja zakona. Utjecaj Crkve je toliko jak u Hrvatskoj te je zbog toga ušao u pore hrvatskog zdravstva i politike. Iako „na papiru“ izgleda da žene imaju pravo na pobačaj, može se zaključiti da je ta procedura izrazito otežana i diskriminatorna prema ženama. Također, treba uzeti u obzir da samim ženama nije lako donijeti ovu odluku, ali su primorane zbog raznih životnih okolnosti, financijske nestabilnosti, nespremnosti i drugih poteškoća. Zbog njih se aktivisti i aktivistice *Pro-choice*

¹¹ The Editors of Encyclopaedia Britannica (24.08.2022). Roe v. Wade law case. *britannica.com*. Preuzeto s: <https://www.britannica.com/event/Roe-v-Wade> (10.08.2022.)

pokreta bore kako bi ta procedura bila sigurna za ženino fizičko i psihičko zdravlje. Zabranom prava na pobačaj, pobačaji neće prestati, već će se odrađivati u nesterilnim i opasnim uvjetima za ženino zdravlje, bez medicinske opreme i anestezije. U povijesti su žene koristile razne taktike kombiniranja biljaka ili fizičkih aktivnosti poput dizanja teških utega, skakanja s velikih visina u vodu, veslanja, penjanja i teškog fizičkog rada kako bi potaknule spontani pobačaj (Zubak, 2014).

Slika 3. 2. Instrumenti za izvođenje ilegalnog pobačaja

Izvor: <https://d45jl3w9libvn.cloudfront.net/jaypee/static/books/9789351528647/Chapters/images/339-1.jpg>

U posljednjem desetljeću koristi se izraz „postpobačajni sindrom“ kojim se liječnici služe kako bi opisali mentalno zdravlje žena nakon pobačaja koji uzrokuje mnoge duševne i tjelesne posljedice. Neovisno o dobi žene, ona može osjećati strah za svoje zdravlje, život i budućnost te strah od osude društva. Zbog toga žene mogu razviti razne psihičke poremećaje i bolesti poput posttraumatskog stresnog poremećaja, tjeskobe, seksualne disfunkcije, poremećaji u prehrani, ovisnosti o opojnim sredstvima, depresije pa čak može doći i do suicida neposredno nakon izvršenja pobačaja. Nužno je uzeti u obzir da ne zatrudne sve žene sa željenim partnerom, u nekim slučajevima su to žrtve silovanja, koje samim time prolaze kroz pakao. Situaciju dodatno otežavaju fizičke posljedice poput boli i krvarenja, neplodnost i komplikacije u budućim trudnoćama pa čak i smrt (Burazin, 2017). Zahvaljujući feminizmu i društvenim pokretima poput *Za izbor*, otvaraju se specijalni centri u razvijenim zemljama koji ženama mogu pružiti potrebnu pomoć i podršku za vrijeme oporavka kako se ne bi osjećale izolirano i napušteno.¹² U Hrvatskoj je otvorena internetska stranica „Hrabre sestre“ putem koje se može zatražiti psihološka pomoć, pročitati iskustva žena koje su prekinule trudnoću te se mogu

¹² Feminist Women's Health Center: Leading, Educating, Advocating. *feministcenter.org*. Preuzeto s: <https://feministcenter.org/> (11.08.2022.)

pronaći edukativni članci o pobačaju. Na stranici se objavljuje popis bolnica u Hrvatskoj i drugim zemljama u kojima se može napraviti pobačaj i sve informacije vezane uz tu temu.¹³

3.2. *Pro-life* argumentacija

Pro-life ili *Za život* je društveni i politički pokret koji se zalaže za zabranu pobačaja te se fetusu, kao potencijalnom ljudskom biću, pridodaju prava i zaštita kao živom ljudskom biću, koji nerijetko nadilaze prava majke. Zagovornici ovog pokreta vjeruju da ljudski život započinje začećem, a završava prirodnom smrću. Glavno djelovanje ovog pokreta je protivljenje pobačaju, no protive se i eutanaziji, kloniranju i smrtnoj kazni. Također se promiču vrijednosti obitelji, bračne zajednice i majčinstva. Kao što sam naziv *Za život* sugerira, najvažnije je da se nerođeno dijete rodi i dobije šansu za životom, pa čak i ako se na kraju da na usvajanje. Iz tog razloga dolazi do burnih rasprava i borba za kažnjavanje pobačaja jer *Pro-life* pobornici smatraju pobačaj ubojstvom. Ovaj pokret uglavnom podupiru katolici, pravoslavci, protestanti, muslimani i dio Židova, no najveći je utjecaj na ovaj pokret ima Katolička Crkva koja je i ujedno najsnažniji podupiratelj djelovanja pokreta.

Protivnici pobačaja u SAD-u 70-ih godina 20. stoljeća bili su katolički biskupi, političari, elitni odvjetnici i liječnici. Nakon sudskog spora „Roe protiv Wade“ nastaje *pro-life* pokret te se svake godine 22. siječnja okupi masovan broj prosvjednika ispred Vrhovnog suda u Washingtonu.¹⁴ Takvi prosvjedi stoje pod nazivom „Hod za život“ i obilježavaju u više zemalja, a među njima je Hrvatska. Uz ovaj prosvjed, u Hrvatskoj se stvaraju brojne udruge i održavaju inicijative poput djelatne molitvene inicijative *40 dana za život* za zaštitu majki i nerođene djece. Inicijativa je nastala u SAD-u od strane lokalnih kršćanskih zajednica, a kampanja se sastoji od 40 dana molitve i posta zajedno s bdijenjem ispred bolnica u kojima se vrše pobačaji te nastoje podići svijest zajednice o prizivu savjesti.¹⁵ Kanonsko zakonodavstvo Crkve oduvijek je kažnjavalo pobačaj težim i lakšim kaznama te je najčešća kazna bila izopćenje. Zakonik kanonskoga prava iz 1983. u kan. 1398 određuje sljedeće: “Tko nešto poduzme radi pobačaja, upada, ako dođe do učinka, u izopćenje unaprijed izrečeno” (Ilić, 2017, str. 254).

¹³ Hrabre Sestre. Naslovnica. hrabra.com. Preuzeto s: <https://hrabra.com/> (11.8.2022.)

¹⁴ Catholic News World (27.01.2013). OVER 500, 000 AT MARCH FOR LIFE - WASHINGTON DC – USA. [catholicnewsworld.com](http://www.catholicnewsworld.com). Preuzeto s: <http://www.catholicnewsworld.com/2013/01/over-500-000-at-march-for-life.html> (12.08.2022.)

¹⁵ 40 dana za život: Molitvom zaustavimo pobačaj!. O nama. 40danazazivot.com Preuzeto s: <https://40danazazivot.com/o-nama/> (12.08.2022.)

Stav Katoličke Crkve je taj da je pobačaj ubojstvo, zločin protiv života i ubijanje nevinog ljudskog bića koje samim začecem ima jednaka prava rođenim ljudima. Osuda ovog čina je toliko snažna zato što se veže uz Petu Božju zapovijed koja glasi: „Ne ubij!“ te tvrde da nikakav zakon neće učiniti pobačaj dopustivim. Pritom, kod slučajeva silovanja i incesta, Crkva se drži stava da nedužno i nemoćno ljudsko biće ne treba kažnjavati zbog tuđih greški i da ništa ne može opravdati prekidanje nevinog života. Nadalje, Ivan Pavao II. u enciklici *Evandjelje života* napominje da odgovornost za pobačaj ne snosi samo majka već svatko tko je, izravno ili neizravno, sudjelovao u tom činu, ubrajajući partnera, društvo i doktore (Malbašić, 2017). U ovoj se izreci može prepoznati korištenje psihološkog i sociološkog motiva za povezivanje propagandne poruke. Psihološki motiv se odnosi na osjećaj vlastite vrijednosti i sigurnosti pojedinca tj. majke u društvu kojoj se pridodaju negativne karakteristike ako napravi pobačaj. Zatim se te karakteristike pridodaju i svim ostalim sudionicima koristeći sociološki motiv, a to može ugroziti njihov ugled i status u društvu. Ovdje se upozorava na sankcije koje će uslijediti ukoliko dođe do pobačaja, što može prouzročiti osjećaj straha zbog ugrožavanja položaja u društvenoj zajednici, koji je idealan za utjecaj na ponašanje. Također se prepoznaje korištenje emocionalno otežanih riječi poput „ubojstvo“, „nevinost“ i „nemoćno“ koje mogu utjecati na donošenje odluka kod pojedinaca. Ukoliko se na takav način utječe na razmišljanje, to je propagandno djelovanje te se kroz ove temeljne stavove Crkve mogu uvidjeti manipulativne tehnike koje se ponavljaju kroz njihovu komunikaciju putem medija.

4. ISTRAŽIVANJE KOMUNIKACIJE KATOLIČKE CRKVE U HRVATSKOJ NA TEMU POBAČAJA

Katolička Crkva u Hrvatskoj komunicira raznim kanalima. Svoje poruke stoljećima širi tijekom misa, no u današnje vrijeme komunicira i putem portala, društvenih mreža, radijskih stanica i televizijskih programa, časopisa i ostalih tiskanih oblika. Jedno od najvažnijih crkvenih glasila su portali „Hrvatska biskupska konferencija“ i „Glas Koncila“. Osim glasila kojeg kontrolira sama Crkva, odnos Crkve i medija razvijao se godinama kako bi jačali međunarodno prijateljstvo, a prijateljstvo je izraz i izvor zajedništva te u službi uzajamnog pomaganja, ljubavi i zajedništva (Peran, 2018). Zbog razumijevanja tehnike korištenja medija, Crkva dopire do veće publike tj. vjernika u svrhu širenja svojih poruka i dolaženje do određenog cilja, a to je poticanje na ponašanje i razmišljanje u duhu vjere. Kako bi uvjeravanje bilo uspješno, Crkva uspostavlja dijalošku strukturu koja je komunikacija između predlagača i javnosti od koje se očekuje reakcija. U ovom slučaju je predlagač autor na portalima i on svojom aktivnošću potiče na određenu akciju, podršku i uključenost pasivne javnosti – vjernicima. Po pitanju pobačaja, autori vjerskih portala često potiču vjernike na protivljenje takvog akta i pozivanje na okupljanja koja se zalažu za zakonsku zabranu pobačaja, što će u narednim naslovima biti objašnjeno. Mediji omogućavaju Crkvi komunikaciju i shvaćanje suvremenog svijeta, no istovremeno putem njih upozoravaju na ostale neispravne informacije koje proizlaze iz nepoznavanje crkvenog nauka. Na svojim portalima u svim slučajevima komentiraju temu pobačaja kao izrazito negativnu i nedopustivu radnju što i je u duhu katoličke vjere. Kroz to se može uočiti korištenje propagandne tehnike povezanih stavova kojom se nastoji povezati novi sadržaj (današnji stavovi o pobačaju) s već poznatim sadržajem i postojećim stavovima (pobačaj se oduvijek smatrao ubojstvom bez obzira na znanost i istraživanja te poticanje na stvaranje obitelji). Autori članaka na crkvenim portalima su osobe raznih struka koji u okvirima svojih profesija argumentiraju događanja u Hrvatskoj. U idućim naslovima bit će prikazane izjave na vjerskim portalima po pitanju pobačaja te će se kroz njih vidjeti na koji način utječu na vjernike.

4.1. Priopćenja HBK

Posebna pozornost posvećena je pastoralnim smjernicama Hrvatske biskupske konferencije pretpostavljajući da su putem njih ostvarili medijsko djelovanje Crkve u Hrvatskoj. Službena stranica Hrvatske biskupske konferencije ističe da je namjerno prekidanje ljudskog života

moralno zlo te da se nad suvremenim čovjekom provodi sustavno utišavanje glasa savjesti putem pravnih propisa pokušavajući stvoriti umjetnu savjest koja nastoji opravdati takav grijeh. Stoga, svako priopćenje konferencije u konačnici ima isti zaključak. O temi “Pobačaj – drama savjesti suvremenog čovjeka” govorila je ginekologinja, porodničarka, bioetičarka dr. sc. Mirjana Radan koja je na predavanju izjavila:¹⁶

“Ljudski život započinje začecem. To je znanstvena činjenica. Spajanjem jedne muške i ženske spolne stanice nastaje zigota. Zigota je jedna oplođena jajna stanica. Zigota ima sve: ima plan, kod i program razvoja čovjeka. Ako čovjek nije čovjek na razini samo jedne stanice neće to nikad biti, pa niti u trenutku svoje smrti kad će imati trilijune stanica. Pitanje pobačaja je pitanje prvenstveno zaštite majke, obitelji i društva”.

Korištenje izjava stručnjaka i znanstvenika može utjecati na stavove pojedinaca zato što im se u jednu ruku ulijeva povjerenje, a u drugu ruku ih se cijeni zbog određenog stupnja obrazovanja te se kroz to može prepoznati spomenuta manipulativna metoda „poznati svjedoče“ ili *testimonial*. U ovom primjeru se koristi jednostrana argumentacija koja isključivo ide u njihovu korist i u potpunosti je pristrana što je karakteristično za propagandu. U samome početku izlaganja mogu se izdvojiti emocionalno teške riječi poput „moralnog zla“ i „grijeha“ koje se pridodaju pobačaju te se ponavljaju, a ponavljanje je također karakteristično za manipulativnu komunikaciju. Također se održalo predavanje o temi priziva savjesti pod nazivom “Priziv savjesti zdravstvenih djelatnika kao civilizacijska tekovina” na kojem je istaknuto da smo suočeni s radikalizacijom poimanja vrijednosti ljudskog života u kontekstu nadolazećeg transhumanizma koji želi promijeniti ljudsku bit te da treba osvijestiti da je priziv savjesti neotuđivo ljudsko pravo koje je zajamčeno našim Ustavom, ali i raznim međunarodnim konvencijama i rezolucijama te se nalazi u povelji Europske unije koja nas također obvezuje.¹⁷ U ovom predavanju se prepoznaje korištenje tehnike zastrašivanja, odnosno manipulacija apelom straha, na način da upozoravaju na negativne posljedice ukoliko se narod „ne osvijesti“ što zapravo znači ukoliko se ne ponašaju po njihovim pravilima. S obzirom na to da se propagandne poruke kreiraju u suglasju s načelima potreba (biološke, materijalne, psihološke i društvene), ova je poruka kreirana u suglasju s biološkim, psihološkim i društvenim potrebama.

¹⁶ Hrvatska biskupska konferencija (25.01.2019). Namjerno prekidanje ljudskoga života je uvijek moralno zlo. *hbk.hr*. Preuzeto s: <https://hbk.hr/namjerno-prekidanje-ljudskoga-zivota-je-uvijek-moralno-zlo/> (13.08.2022.)

¹⁷ Hrvatska biskupska konferencija (25.01.2019). Namjerno prekidanje ljudskoga života je uvijek moralno zlo. *hbk.hr*. Preuzeto s: <https://hbk.hr/namjerno-prekidanje-ljudskoga-zivota-je-uvijek-moralno-zlo/> (13.08.2022.)

Također se ova poruka strukturira u skladu s načelima vrijednosti jer vjernici katolici vjeruju da ljudski život počinje začecem.

Nadalje, Komisija Hrvatske biskupske konferencije *Iustitia et Pax* objavila je 23. lipnja 2021. godine izjava pod naslovom „Zdravlje žena ne može se poistovjetiti s nepostojećim pravom na pobačaj“.¹⁸ Oni se zalažu za pravdu, pravo i mir te teže etičkom prosudbom društvenih događanja i donošenje pravnih akata u svrhu zaštite ljudskog dostojanstva i prava. Analizirali su predloženu rezoluciju pod nazivom *The situation of sexual and reproductive health and rights in the EU, in the framework of women's health (2020/22 15(INI))*, nazvanu *Matićevo izvješće* i zaključili da sadrži brojne uznemirujuće elemente, a da se uz to ne temelji ni na jednom međunarodnom dokumentu, štoviše da je suprotna svim postojećima. Smatraju da je to teška povreda zaštićenih ljudskih prava, posebice prava djeteta i vladavine prava. Dodatno ih zabrinjava, kako ju nazivaju, hvalevrijedna briga za zdravlje populacije, osobito žena, koja se iskorištava za promidžbu ideoloških i svjetonazorskih pitanja te svrstavaju pobačaj u nepostojeće ljudsko pravo. Tvrde da to stvara neka nova ljudska prava (pravo na pobačaj). Dok amputira postojeća ljudska prava (pravo roditelja na odgoj djece) i minimizira i relativizira prava poput pravo na priziv savjesti. Zdravlje žena ne poistovjećuju s nepostojećim pravima na pobačaj (osim u ekstremnim slučajevima kada je ugrožena trudnoća ili zdravlje žene) zbog toga što trudnoća nije bolest. U tom smislu smatraju neprimjerenu tvrdnju o potrebi jamstva pristupa svim zdravstvenim uslugama radi ostvarenja ljudskog prava na zdravlje u slučaju pobačaja jer to nije riječ o zdravlju, pa samim time ni o zdravstvenoj, već medicinskoj usluzi. Ovdje se može uočiti korištenje metode uopćavanja (*Glittering Generalities*) u kojoj se koriste pozitivne riječi i uljepšavanje vlastite *agende* jer ju poistovjećuju s borbom za pravdu, pravo i mir i donošenje pravnih akata u svrhu zaštite ljudskih prava i dostojanstva, dok su suprotni programi etiketirani kao izrazito negativni i neprihvatljivi. Opisuju se kao izmišljeni temeljem nepostojećih prava te tvrde da time teško povrjeđuju zaštićena ljudska prava kroz iskorištavanje za promoviranje svojih pitanja. Uz spomenutu metodu, koristi se i etiketiranje (*Name Calling*) suprotnih programa uz uporabu emocionalno otežanih riječi.

Ističu da to Izvješće zagovara razna prava bez ikakvih ograničenja, što je suprotno standardima Europskog suda za ljudska prava prema kojima pobačaj u svakom slučaju mora imati objektivan motiv. *Iustitia et Pax* zabrinuta je otvorenošću o temi pobačaja. U Izvješću pobačaj stavljaju u

¹⁸Hrvatska biskupska konferencija (23.06.2021.) Zdravlje žena ne može se poistovjetiti s nepostojećim pravom na pobačaj. *hbk.hr*. Preuzeto s: <https://hbk.hr/zdravlje-zena-ne-moze-se-poistovjetiti-s-nepostojecim-pravom-na-pobacaj/> (13.08.2022.)

kontekst „prava na slobodu i privatnost“ te komisija tvrdi da to pravo koriste neograničeno i individualistički, ne uzimajući u obzir da se sloboda ne tiče samo jednog čovjeka (u ovom slučaju žene). Nužno je obuhvatiti i pravo nerođenog djeteta da se rodi i njegovo pravo na život. Sloboda se tumači slobodom svakog ljudskog bića koju ograničava sloboda nekog drugoga ljudskog bića, pa i nerođenog djeteta. Također smatraju da se priziv savjesti relativizira u Izvješću te to komentiraju kako je priziv savjesti proizašao iz slobode savjesti kao ljudskog prava zajamčenog mnogim međunarodnim dokumentima, uključujući i Povelju Europske unije o temeljnim pravima. Uz to tvrde da je priziv savjesti jedno od prirodnih prava koji oдавно postoje i neovisni su od svakog zakonodavstva te se ne smije neosnovano ograničiti. To bi značilo povredu samog zakona da je čovjek moralni subjekt koji ima apsolutno nepovredivo ljudsko dostojanstvo koje se proteže i na dostojanstvo osobne savjesti. Istodobno se u Izvješću zahtijeva jamstvo za univerzalni pristup u obrazovanju i točne, znanstvene informacije o seksualnosti, bez predrasuda i cjelovito u svim osnovnim i srednjim školama, što Komisija HBK-a argumentira kao kršenjem obrazovnog sustava koji nije u nadležnosti Europske unije. Riječ je o kršenju Konvencije o pravima djeteta koja roditelje definira kao primarne odgojitelje svoje djece, Opće deklaracije o ljudskom pravima i Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima koji roditeljima priznaju pravo prvenstva u izboru vrste obrazovanja. U dokumentima, roditeljima se priznaju pravo da djeci osiguravaju obrazovanje i poučavanje u skladu sa svojim vjerskim, filozofskim i pedagoškim uvjerenjima. Idući zahtjev iz Izvješća je da sve osobe imaju pristup uslugama koje se tiču plodnosti, podrazumijevajući i potpunu slobodu maloljetnica o pobačaju, što se ocjenjuje kao otvoreni napad na pravo djeteta na zdravlje i obvezu odraslih i države za djetetovo zdravlje. Iz ove izjave možemo iščitati da njihov program ima cilj proširiti i ojačati svoje djelovanje, ne samo u području medicine i zakonodavstva, već i u politici, društvu i obrazovnom sustavu.

Ostale točke ovog dokumenta također se ne prihvaćaju jer zahtijevaju neograničene slobode u pristupu svim zdravstvenim uslugama, pa tako i medicinski potpomognutoj oplodnji od strane LGBT osoba, pravo na sklapanje istospolnog braka, neograničenu kontracepciju, seksualne aktivnosti bez obzira na dob, neograničenu autonomiju djece, rodnu ideologiju, uključujući primjerice pravo na trudnoću transrodnih muškaraca i nebinarnih osoba, pravo transrodnih osoba na roditeljstvo za što izjavljuju da je namjerno odmicanje od kršćanskih korijena. U mnogo točaka se naglašava da je pobačaj ljudsko pravo, a kršenje reproduktivnih i seksualnih prava je kršenje ljudskih prava, osobito prava na život što *Iustitia et Pax* smatra začudnim iz

razloga što pobačaj prekida ljudski život.¹⁹ Kroz ove izjave uočava se učestalo ponavljanje pojmova ljudska prava, zaštita, pravda, mir i sloboda kroz argumentiranje svojih stavova kako bi dokazali da su legitimni i ispravni, dok su suprotni neispravni i neprihvatljivi, što je također vrsta manipulativne tehnike.

4.2. Vjerski mediji

Razlikujemo crkvene medije i medije kršćanskog nadahnuća. Crkvenim medijima se smatraju oni mediji koje je utemeljila biskupija, redovničke zajednice, neka župa ili druge katoličke ustanove. Medije katoličkog nadahnuća osnovale su različite privatne udruge i pojedinci koji nemaju dozvolu Hrvatske biskupske konferencije za korištenje pridjeva katolički u imenu. Usprkos tome, bave se raznim vjerskim temama i analiziranjem vjerskih pitanja te na taj način komuniciraju sa svojim javnostima. Na portalu Glas Koncila često se spominje tema pobačaja. Na znanstvenom teološkom simpoziju „Život i djelo Franje Kuharića“ komentirali su suvremeno stanje hrvatskog društva s predsjednikom Programskog odbora simpozija i istaknutim moralnim teologom, prof. dr. Tončijem Matulićem.²⁰ Na pitanje o zabrani pobačaja odgovorio je da su 1994. godine imenovali Nacionalno povjerenstvo za izradu Nacrta prijedloga Zakona o reguliranju rađanja. Navodi da je nalog stavljen u ladicu i kasnije zaboravljen. Brojne su crkvene i civilne udruge već od samih početaka demokratskih promjena podigle ustavnu tužbu za ocjenu ustavnosti Zakona o pobačaju iz 1978. godine, a Ustavni sud je 2017. godine donio Rješenje u kojem se utvrdilo da se taj zakon ne protivi demokratskom Ustavu Republike Hrvatske. Smatraju da je tako poslana sasvim pogriješna poruka javnosti te da po pitanju prava na život nema vrijednosne razlike između komunističkog totalitarizma i demokratskog pluralizma. Zatim je postavljeno pitanje može li se opravdati stajalište da zakonska zabrana pobačaja neće donijeti nikakve važne promjene. Matulić je na to odgovorio: „Iz izvora Božje riječi i žive predaje Crkve znamo da ljudski život već od časa začeca uključuje Božju stvarateljsku prisutnost, zaštitu i ljubav, i da smo pozvani ljubiti i štititi ljudski život kao Božje vlasništvo. Jasno je kakav bi eventualni zakon o pobačaju iz toga mogao proizići.“²¹ Ovdje se

¹⁹ Hrvatska biskupska konferencija (23.06.2021). Zdravlje žena ne može se poistovjetiti s nepostojećim pravom na pobačaj. *hbk.hr*. Preuzeto s: <https://hbk.hr/zdravlje-zena-ne-moze-se-poistovjetiti-s-nepostojecim-pravom-na-pobacaj/> (13.08.2022.)

²⁰ Tripalo, L. (07.07.2022). Moralni teolog dr. Tonči Matulić: Kardinal Kuharić više je puta tražio zabranu pobačaja. *glas-koncila.hr*. Preuzeto s: <https://www.glas-koncila.hr/moralni-teolog-dr-tonci-matulic-kardinal-kuharic-vise-je-puta-trazio-zabranu-pobacaja/> (15.08.2022.)

²¹ Tripalo, L. (07.07.2022). Moralni teolog dr. Tonči Matulić: Kardinal Kuharić više je puta tražio zabranu pobačaja. *glas-koncila.hr*. Preuzeto s: <https://www.glas-koncila.hr/moralni-teolog-dr-tonci-matulic-kardinal-kuharic-vise-je-puta-trazio-zabranu-pobacaja/> (15.08.2022.)

ponovno koriste uljepšane i isključivo pozitivne riječi poput ljubavi, zaštite i stvaranja koje se vežu uz Crkvu i sve odluke koje proizlaze iz nje.

Nadalje, spomenuo je da i državni Ustav priznaje pravo na život svakom ljudskom biću te da je potrebno priznati da ljudsko biće postoji i prije rođenja, priznajući dokaze razvojne biologije čovjeku, ali da se ne zamagljuje istina izjavama da je to isključivo vjersko učenje. Navodi da to jest vjersko učenje, no da Crkva prihvaća i poštuje znanstveno dokazane činjenice, dok suvremene pravne znanosti to ne prihvaćaju. Uz to Matulić napominje da živimo u demokratskom i pluralnom društvu i da je dobro poznato pod kojim uvjetima i s kakvim se procedurama donose pojedini zakoni te da se odvažuje na pokretanje procesa mijenjanja zakona o pobačaju. Ponovno se koristi metoda jednostrane argumentacije i etiketiranje suprotne strane. Pritom preporučuje da se prouči odluka američkog Vrhovnog suda kojom je ukinuta odluka „Roe protiv Wadea“ (time je bilo zanjekano pravo na život nerođenog djeteta).

Na portalu Laudato dr. Cinzia Baccaglini, obiteljska psihologinja i psihoterapeutica koja je sudjelovala u nizu znanstvenih tribina u Hrvatskoj na temu pobačaja, ističe kako danas mnogi misle da je pobačaj događaj kao i svaki drugi, međutim, mnoga znanstvena istraživanja dokazuju suprotno. Bavi se temom postpobačajnog sindroma i zaštitom ljudskih života uz poticaj pobornika života uz kinesku poslovicu: „Ne možeš spriječiti zlokobni vrapčićev let nad tvojom glavom, ali mu možeš onemogućiti da napravi gnijezdo na tvojoj glavi“.²² Pobačaj se ovdje ponovno etiketira kao vrsta zla što nosi emocionalnu težinu koja može utjecati na ponašanje pojedinca.

Postpobačajni sindrom C. Baccaglini definira kao niz traumatskih psihičkih posljedica za žene koje su pobacile poput nekontroliranog i negativnog vraćanja na događaj smrti. Iznenadna sjećanja, noćne more, jaka bol i reakcije na godišnjicu pobačaja, pokušaji izbjegavanja vlastitih osjećaja i prisutnosti emotivne boli, ograničena sposobnost reakcije prema drugima i vlastitoj okolini, povećana nesanica koja nije bila prisutna prije pobačaja i osjećaj krivnje u odnosu na vlastito preživljavanje su simptomi takvog sindroma. Dotakla se i postpobačajne psihoze za koju kaže da je smetnja psihijatrijske naravi zbog koje mnoge žene nakon pobačaja moraju biti liječene na psihijatriji zbog pokušaja samoubojstava, pokušaja krađe tuđe djece, dolaska pred škole uzaludno čekajući da njihovo dijete izađe. Spominje i posttraumatski poremećaj uzrokovan stresom koji dolazi na vidjelo između trećeg i šestog mjeseca nakon pobačaja i

²² Laudato TV (29.05.2012). Pobačaj je bol s kojom treba suživjeti. *laudato.hr*. Preuzeto s: <https://laudato.hr/Novosti/Hrvatska/Dr--Cinzia-Baccaglini--Pobacaj-je-bol-s-kojom-treb.aspx> (15.08.2022.)

pogoršava se sve dok se žena ne suoči s njim. Sastoji se od učestalih slika i misli zbog kojih ponovno proživljava traumatski događaj. Dolazi do osjećaja zabrinutosti, strepnje, depresije, poteškoće u koncentriranju i anksioznosti. Uz ove psihičke simptome dolazi i do tjelesnih poteškoća poput drhtanja, gubitka ili poremećaja apetita, nesanice i uživanja u alkoholu i drogama. Zaključila je predavanje s izjavom da u svojoj profesionalnoj karijeri i općenito u životu, nikada nije naišla na ženu koja je rekla „sretna sam što sam pobačila“.²³ Argumentacija je u potpunosti pristrana te odbacuje ostale pozitivne posljedice pobačaja poput zaštite majke te isključivo ističe moguće negativne ishode, što je ponovno korištenje manipulativnih tehnika dijeljenje situacije na crno (pobačaj) – bijelo (rađanje djeteta). Budući da su ovo poznate posljedice nakon pobačaja, može se uočiti razlika djelovanja dvije suprotstavljene strane. Pobornici *Za izbor* svjesni su negativnih strana pobačaja i javno ih priznaju uz nuđenje pomoći u specijaliziranim centrima, dok pobornici *Za život* koriste isključivo negativne strane za utjecaj na odluku i odbijaju spominjanje pozitivnih strana. Ovdje se također može prepoznati propagandna tehnika slaganja karata (*Card Stacking*) koja podrazumijeva selekciju, odnosno probir onih informacija koje se uklapaju u narativ propagandista. Prešućuje se jedna strana priče, a ističe druga koja je pogodna za ostvarivanje cilja propagandista, odnosno vjerskih skupina bliskih Crkvi.

4.3. Slučaj Mirele Čavajda

Mirela Čavajda je 39-godišnja majka koja je nakon šest mjeseci trudnoće na pregledu saznala da njeno nerođeno dijete ima agresivan tumor na mozgu, koji mu je deformirao glavu te da vjerojatno neće preživjeti, a i ako preživi imat će teška mentalna oštećenja. Budući da je uz ovu situaciju postojala šansa da maligne stanice mogu prijeći preko posteljice na majku, Mirela je odlučila pobačiti. U Hrvatskoj su je odbile četiri bolnice uz savjet da ipak rodi dijete iako su velike šanse da će umrijeti. Nakon odbijanja, većina joj je preporučila da pobačaj napravi u susjednoj zemlji Sloveniji. Jedan od Mirelinih komentara glasi: "Da se bar ova cijela tortura sad završi, ali onda mi je sljedeća misao bila što ako se rodi živ i ja ga moram takvog gledati i da mi onda umre. Kad se još s njim i vidim i kad ću se još više zbližiti s njim. Pitam se tko će kasnije sakupiti dijelove mene".²⁴

²³ Laudato TV (29.05.2012). Pobačaj je bol s kojom treba suživjeti. *laudato.hr*. Preuzeto s: <https://laudato.hr/Novosti/Hrvatska/Dr--Cinzia-Baccaglioni--Pobacaj-je-bol-s-kojom-treb.aspx> (15.08.2022.)

²⁴ Đukić, R. (4.5.2022). Ne daju joj prekid trudnoće. 'Pitam se tko će kasnije sakupit dijelove mene'. *rtl.hr*. Preuzeto s: <https://www.rtl.hr/vijesti/hrvatska/ne-daju-joj-prekid-trudnoce-pitam-se-tko-ce-kasnije-sakupit-dijelove-mene-2de03868-cbe7-11ec-8bb0-6ee961d9c84a> (16.08.2022.)

Njezin slučaj izazvao je burnu reakciju u hrvatskom društvu i podijelio narod na osobe koje podržavaju njezinu odluku na pobačaj i na one koji se strogo tome protive. Čavajda je zbog svoje priče odlučila izaći u javnosti kako bi potražila pomoć i podigla svijest o stanju neuređenog sustava zdravstvene skrbi za žene u Hrvatskoj. Ovaj slučaj je potaknuo prosvjede diljem države na kojima su, s jedne strane, prosvjedi bili za prekid trudnoće Mirele Čavajde i borba za omogućavanje takvog čina općenito, a sa druge strane zabrana pobačaja i poticanje na porod. Zbog takve reakcije društva, pokrenule su se mnogobrojne sjednice i sastanci vladajućih. Posljedično tome, nakon ponovljene magnetske rezonance mozga djeteta, komisija je procijenila da su ispunjeni medicinski zakonski preduvjeti za prekid trudnoće i da je stanje jako teško. Ministar zdravstva Vili Beroš izjavio je da ako se Čavajda ne odluči na zahvat u Hrvatskoj, zahvat će joj biti financiran u inozemstvu.²⁵ Klinički bolnički centar Zagreb informirao je trudnicu da pobačaj može učiniti u Petrovoj bolnici, no ona je to uz svoju odvjetnicu Vanju Jurišić, odbila. Istaknule su da ta bolnica nije u mogućnosti pružiti odgovarajuću zdravstvenu skrb, sukladno odluci drugostupanjske komisije i odredbama zakona koji regulira prekid trudnoće te su zbog hitnosti situacije u kojoj se nalazila odlučile na postupak u Ljubljani. Usprkos odluci, odvjetnica je izjavila da su zadovoljni nastalom situacijom radi svih žena u budućnosti kojima će ova odluka omogućiti da ostvare svoja prava. Iz Sveučilišnog kliničkog centra Ljubljana, predstojnik Ginekološke klinike Gorazd Kavšek, obratio se ravnatelju KBC-a Zagreb Anti Ćorušiću i hrvatskim ginekolozima izjavom da emocionalno opterećuju liječnike i trudnice zlouporabom profesionalnog koncepta i kriminaliziranjem postojećih zakonskih prava koji slijede najviše etičke i profesionalne standarde.²⁶ Zdravstvena inspekcija Ministarstva zdravstva utvrdila je proceduralne propuste Kliničke bolnice Sveti Duh i KBC-a Sestre milosrdnice. Nakon uvida u cjelokupnu medicinsku dokumentaciju ustanovljeno je nepoštivanje zakonske procedure zbog neobavješćavanja pacijentice i nedostavljanje donesenih odluka komisije. Zakon o zaštiti prava pacijenata propisuje da pacijenti moraju biti u potpunosti obaviješteni o svemu što je vezano uz njihovo liječenje te se u slučaju kršenja tog zakona predviđa kazna od 10 000 do 50 000 kuna za bolnicu te 5 000 do

²⁵ T.D./G.B./Hina (11.5.2022). Preokret u slučaju Mirele Čavajde: Beroš potvrdio - "Ispunjeni su preduvjeti za odobrenje prekida trudnoće. Komisija je ocijenila da je stanje jako teško". *dnevnik.hr*. Preuzeto s: https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/ministar-zdravstva-vili-beros-na-konferenciji-za-novinare-povodom-odluke-drugostupanjske-komisije-u-slucaju-mirele-cavajda---723727.html?itm_source=InBody&itm_medium=Dnevnik&itm_campaign=Hrvatska&itm_source=InBody&itm_medium=Dnevnik&itm_campaign=Hrvatska (16.08.2022.)

²⁶ D. J. B. (13.5.2022). Iz Ljubljane oštro odgovorili Ćorušiću: "Emocionalno opterećujete i liječnike i trudnice". *dnevnik.hr*. Preuzeto s: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/iz-ukc-ljubljana-stigla-reakcija-na-izjave-ante-corusica--724040.html> (17.8.2022.)

10 000 kuna za odgovornu osobu, ravnateljicu bolnice Sv. Duh dr. Ana-Mariju Šimundić.²⁷ *Fond za druge* dodijelio je Mireli Čavajda i odvjetnici Vanji Jurić nagradu „Nada Dimić“ te se takva nagrada dodjeljuje osobama ili kolektivu koji svojim djelom ostavljaju važan trag u javnom, kulturnom i društvenom životu. Članica žirija Snježana Pavić izjavila je: "Mirela Čavajda osoba je godine u Hrvatskoj. Njezin postupak, odluka da javno iznese svoj slučaj i javno zahtijeva provedbu zakona izniman je primjer građanske hrabrosti, u kojoj se izložila neprijateljskoj javnosti iako to nije morala učiniti, a u korist tisuća drugih žena u Hrvatskoj".²⁸

4.4. Rasprava

Slučaj Mirele Čavajde potaknuo je žustre rasprave u hrvatskom društvu. Iz tog razloga, održala se sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora na temu „Priziv savjesti“ na kojoj su sudjelovali predstavnici Ministarstva zdravstva, Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Udruga pacijenata i drugi. Na sjednici se komentirala situacija u bolnicama i pravo na priziv savjesti te su stručnjaci zastupali razne strane. S jedne strane zastupali su pravo na priziv savjesti, s druge su ga kritizirali i tvrdili da se zloupotrebljava. Dubravka Hrabak, profesorica Pravnog fakulteta, komentirala je pravni aspekt priziva savjesti. Izjavila je kako je savjest imanentna razumnom biću i da je to unutarnji odnos prema dobru i zlu. Nadalje tvrdi da je to pravo uređeno međunarodnim dokumentima i da se izvan toga ne smijemo kretati. Također je napomenula da svaka država koja počiva na demokraciji i vladavini prava mora svakom pojedincu omogućiti pravo na priziv savjesti. S njom se složio i Boris Ujević, ginekolog bolnice Sv. Duh koji tvrdi da su mnoge koristi od priziva savjesti zadnjih 25 godina te se ne slaže s izjavom da ga treba ukinuti. Smatra da je to pogrešno i da se ljudi s takvim stavom pozivaju na ženska prava, za što kaže da nema poveznice. S druge strane je iz Udruge za prava pacijenata, Jasna Karačić, govorila o njihovom iskustvu. Ističe da se na taj način namjerno odgađa pobačaj kako bi pacijentica izgubila vrijeme i da se tako pobačaj više ne može izvršiti. Otkrila je da u KBC Rijeka postoji mogućnost prekida trudnoće tabletom i da se zbog nje pacijentice nisu podvrgavale kiretaži te se postavlja pitanje zašto sve bolnice u Hrvatskoj nemaju tu mogućnost. Između ostalog, spomenula je

²⁷ Dnevnik.hr (01.6.2022). Zdravstvena inspekcija potvrdila: Sveti Duh prekršio zakon u slučaju Mirele Čavajde, prijeti im kazna od 50.000 kn. *dnevnik.hr*. Preuzeto s: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/inspekcija-kazna-svetom-duhu-zbog-slucaja-cavajda---726929.html> (17.8.2022.)

²⁸ Hina/T.D. (28.6.2022). Mirela Čavajda o nagradi „Nada Dimić“: „Stavit ću je negdje visoko i svaki dan je škicknuti skupa sa svojim sinom“. *dnevnik.hr*. Preuzeto s: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/nagrade-nada-dimic-mireli-cavajdi-vanji-juric-i-organizaciji-are-you-syrious---730728.html> (18.8.2022.)

mnogobrojne prijave pacijentica kojima su se liječnici oslanjali na priziv savjesti u državnim bolnicama, a radili ih u privatnim klinikama. Jedan od ginekologa istaknuo je da prizivom savjesti dolazi do opstrukcije sustava te izjavljuje: "Točno tih nekoliko segmenata, društvo i javno zdravstvo treba omogućiti pravo tim ženama. Represija toga tipa ne daje rezultate. Vidimo Poljsku i registar trudnoće. Nadam se da to kod nas nikada neće zaživjeti. Skandinavija je riješila to na način da oni koji imaju priziv savjesti, jednostavno rade druge poslove".²⁹

Na katoličkim portalima nije direktno komentiran slučaj Mirele Čavajde, nego su općenito podsjećali na svetost života i zlo pobačaja koje snosi određene sankcije. Njihov stav se nije promijenio nakon njezine priče. U intervjuu s prof. dr. Tončijem Matulićem postavljeno je pitanje misli li da je Crkva promijenila svoju retoriku zbog njezine priče, a on je na to odgovorio:

„Naravno da ga nije promijenila, jer se u središtu nalazi vjernost istini, a ne prilagodba društvenim trendovima. Treba li baš Crkva izrijekom svaki dan govoriti o tome? Ona to doista i čini kad naviješta evanđelje života. No, kad bi Crkva stalno i jedino govorila o zlu namjernoga pobačaja, mnoge bi navela na zaključak da radi toga postoji. Njezino je poslanje svjedočenje i naviještanje radosne vijesti o Božjem kraljevstvu u Isusu Kristu. Tko se obrati i povjeruje u evanđelje, povjerovat će i u moralnu istinu o namjernom pobačaju kao ubojstvu nevina ljudskoga bića koju Crkva neumorno i dosljedno zastupa.“³⁰

Budući da se situacija nije promijenila nakon sjednice u Hrvatskom saboru, aktivirali su se prosvjedi na temu prava žena i djece. Iz solidarnosti prema Mireli Čavajdi, organiziran je prosvjed pod nazivom „Dosta!“ zbog uskraćivanja zdravstvene skrbi i ugrožavanja zdravlja žena zbog politike. Prosvjed se održao u Zagrebu, Rijeci, Osijeku, Sisku, Šibeniku, Splitu, Zadru, Korčuli i Puli. Na tim prosvjedima su žene ispričale svoja traumatična iskustva nakon pobačaja. Jedna od šokantnijih priča je od žene u Osijeku koja je odlučila primiti abortivnu pilulu zbog zdravstvenih komplikacija s fetusom. U ulomku pisma kojeg je čitala spomenula je da je nakon uzimanja pilule osjetila pritisak te se obratila medicinskoj sestri za pomoć. Medicinska sestra joj je rekla da ode u toalet i da rukama zadrži plod. Ona ju je poslušala i napravila to te je na taj način bila primorana gledati fetus i držati ga u rukama. Nažalost, to nije

²⁹ M.T. (10.6.2022). Odbor za zdravstvo: "Namjerno su se u bolnicama odgađali pobačaji kako bi prošlo vrijeme i kako se on više ne bi mogao napraviti". *dnevnik.hr*. Preuzeto s: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/odbor-za-zdravstvo-sabora-o-prizivu-savjesti---728156.html> (18.8.2022.)

³⁰ Tripalo, L. (7.7.2022). Moralni teolog dr. Tonči Matulić: Kardinal Kuharić više je puta tražio zabranu pobačaja. *glas-koncila.hr*. Preuzeto s: <https://www.glas-koncila.hr/moralni-teolog-dr-tonci-matulic-kardinal-kuharic-vise-je-puta-trazio-zabranu-pobacaja/> (20.08.2022.)

jedini slučaj u Hrvatskoj, stoga su aktivisti poručili da neće prestati dok se situacija ne promijeni i dok pravo na pobačaj ne uđe u Ustav.³¹ Reakcijom na ovaj prosvjed, udruge konzervativnog i tradicionalnog duha također se su pobunile zahtijevajući da se odbije takav zahtjev. Jedan od najpoznatijih povorki protiv pobačaja je „Hod za život“ koji zastupa vrijednost ljudskog života od začeća do prirodne smrti i činjenicu da je čovjek najvrijednije bogatstvo za obitelj i Hrvatsku. Takvi prosvjedi su isprepleteni velikim utjecajem religije. Iz tog razloga na svojim prosvjedima koriste katoličke simbole, slike svetaca, pale svijeće za abortiranu djecu i koriste molitve. Takvo ponašanje je karakteristično za propagandne tehnike koje se koristilo još u povijesti, a danas su širitelji tih poruka obični građani.

Slika 4.1. Fotografija s prosvjeda Hod za život i korištenje vjerskih simbola

Izvor: <https://www.24sata.hr/news/u-varazdinu-hod-za-zivot-i-subota-za-slobodu-ilcic-za-gospodarski-rast-trebaju-i-djeca-833976>

Iz ove rasprave i izjava stručnjaka može se vidjeti kakvo je zapravo stanje u Republici Hrvatskoj po pitanju pobačaja. U kolikoj mjeri se zloupotrebljava priziv savjesti, koliko se bolnice pridržavaju zakona i koliko je snažan utjecaj katolicizma u društvu. Religija u Hrvatskoj uvelike utječe na zakone iako je država po Ustavu sekularna, što znači da je odvojena od Crkve. Uz to, Crkva utječe i na obrazovni sustav, medicinu i politiku te se može zaključiti da ima veliki utjecaj na ljude i njihovo razmišljanje. Iako, je sudeći prema rezultatima ankete mnogi vjernici ne žele

³¹IndexHR (12.05.2022.). Prosvjedi diljem Hrvatske: "Dosta nam je da nam u bolnicama citiraju Bibliju" . *index.hr* Preuzeto s: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/gotovi-prosvjedi-diljem-hrvatske-ostanimo-bijesne-pobacaju-je-mjesto-u-ustavu/2363880.aspx> (21.08.2022.)

zabranu pobačaja. Kroz komunikaciju Crkva ipak utječe na vjernike zbog konstantnog podsjećanja kojih se stavova treba pridržavati i crno-bijelog biranja strana – za nas ili protiv nas. Time ih stavljaju u nepogodnu situaciju ukoliko se u potpunosti ne slažu s njihovim razmišljanjem jer to automatski znači da su protiv njih što sa sobom nosi negativne posljedice. Međutim, može se primijetiti koliko Crkva utječe na stavove vjernika koji su čak spremni podržati ugrožavanje zdravlja majke i potencijalnu smrt osobe kako bi ispoštovali odluke Crkve što je u ovom slučaju kontradiktorno. Opravdavaju svoje ponašanje kroz cilj očuvanja jednog života (nerođenog djeteta) dok time ugrožavaju drugi život (majke). To je još jedna propagandna tehnika kojom opravdavaju određene aktivnosti zbog viših ciljeva kako bi bile društveno prihvatljive.

5. ZAKLJUČAK

Cilj rada bio je istražiti načine komunikacije Katoličke Crkve u Hrvatskoj na temu pobačaja i otkriti koriste li manipulativne tehnike za uspješnije propagandno djelovanje. Koristila se metoda studije slučaja na reakciju Crkve po pitanju te teme, a i o slučaju Mirele Čavajda. Analizirani su vjerski portali Hrvatske biskupske konferencije, Glas Koncila i Laudata te su navedene izjave raznih stručnjaka. Crkva strogo odbija Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece jer se pobačaj smatra ubojstvom nevinog djeteta i moralnim zlom. Suprotno tome, embriolozi i neki liječnici (oni koji se ne oslanjaju na priziv savjesti) tvrde da je embrij samo nakupina stanica prvih 10-12 tjedana te je zbog toga pobačaj legalan. Vjernici tu teoriju odbacuju jer je za njih nastanak života i duha od trenutka oplodjenja stanice. Iz tog razloga nastaju društveni pokreti „Za život“ i „Za izbor“ koji prosvjedima nastoje ostvariti svoje ciljeve. Pokret *Za život* pokušava u potpunosti ukinuti pravo na pobačaj te ga učiniti kaznenim djelom, dok se *Za izbor* zalaže za pravo na pobačaj i poboljšanje uvjeta za obavljanje pobačaja u bolnicama. Katolička Crkva, zbog razumijevanja tehnike korištenja medija, koristi metode manipulacije kako bi ostvarila svoj cilj koji je zakonska zabrana pobačaja. Putem portala koriste informacijsku asimetriju u kojoj aktivni predlagač potiče pasivnu javnost na akciju i ujedinjenje. Njihov program je prikazan kao pozitivan i prijateljski s naglaskom na zaštitu društva, obitelji i pojedinaca. Svoje stavove opisuju emotivno pozitivnim riječima poput: ljubav, mir, pravda, zaštita, briga, svetost, dobrota, nevinost itd., dok suprotne etiketiraju teškim i negativnim kao što su ubojstvo, grijeh, patnja, moralno zlo i bol. Koriste manipulaciju apelom straha, koji ima najsnažniju emocionalnu težinu u propagandnom djelovanju, kroz podsjećanje na sankcije koje slijede pojedincu i skupini koja podrži pobačaj. Kazne mogu biti psihološke (osjećaj vlastite vrijednosti) i sociološke (ugled pojedinca u društvu). Argumentacija u izjavama je jednostrana i informacije idu u prilog samo njihovoj strani te se potiče stvaranje priče prijatelja (*Za život*) i neprijatelja (*Za izbor*). Poruka je jasna i jednostavna, a cilj je opravdan kroz ponavljanje o zaštiti nerođene djece. Slučaj Mirele Čavajde uznemirio je obje sukobljene strane. Čavajda je majka koja je u 6. mjesecu trudnoće saznala da joj je dijete u jako lošem zdravstvenom stanju, zbog kojeg neće moći preživjeti. Budući da je takvo stanje moglo ugroziti njezino zdravlje, odlučila se na pobačaj. Nijedna bolnica kojoj se obratila u Hrvatskoj nije htjela obaviti tu proceduru, pa joj je država, nakon ponovljenih nalaza, odlučila financirati odlazak na pobačaj u Sloveniju. Njezin je slučaj potaknuo mnogobrojne prosvjede i nezadovoljstvo. Iako se mnogi hrvatski građani deklariraju

kao katolici, anketa je pokazala kako se 73 % ispitanika protivi zabrani pobačaja, a ukoliko trudnoća ugrožava život majke za pravo na pobačaj se zalaže 83 % ispitanika među kojima su i mnogi vjernici. Kroz ovu analizu komunikacije može se zaključiti da Katolička Crkva koristi manipulativne tehnike i da propagandno djeluje kao što je i djelovala kroz povijest. Koristi većinu propagandnih tehnika koje su objašnjene u teorijskom dijelu rada.

LITERATURA

Knjige

1. Bernays, E. L. (1928). *Propaganda*. New York: Horace Liveright.
2. Chomsky, N. (2002). *Mediji, propaganda i sistem*. Zagreb: DPKM.
3. Welch, D. (2013). *Propaganda: Power and Persuasion*. London: The British Library
4. Jowett, G. i O'Donnell, V. (2012). *Propaganda and Persuasion, 4th ed.* Thousand Oaks: Sage Publications.
5. Šiber, I. (1992). *Politička propaganda i politički marketing*. Zagreb: Alineja.
6. Šiber, I. (2003). *Politički marketing*. Zagreb: Politička kultura.

Članci

1. Burazin, J. (2017). Govor o pobačaju s psihološke strane. *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 57(2), 228-236.
2. Cerjan-Letica, G. (1997). Prijepor o pobačaju: (ne)mogućnosti dijaloga pokreta Za izbor i Za život. *Revija za sociologiju*, 28(1-2), 1-18.
3. Gračanin, H. (2008). Od Hrvata pak koji su stigli u Dalmaciju odvojio se jedan dio i zavladao Ilirikom i Panonijom: Razmatranja uz DAI c. 30, 75-78, *Povijest u nastavi*, VI(11-1), 67-76.
4. Ilić, Z. (2017). Pobačaj i kazna izopćenja. *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 57(2), 254-260.
5. Peran, S. (2018). Vjerski mediji u službi unutarcrkvenog dijaloga: Medijska komunikacija Crkve u Hrvatskoj na tragu smjernica HBK Crkva i mediji. *Bogoslovska smotra*, 88(3), 853-871.
6. Tuksar Radumilo, S. (2016). Edward Bernays – psihologija masa i odnosi s javnošću. *Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku*, 3, 175-191.
7. Zubak, M. (2014). Pobačaj u 19. stoljeću. *Povijest u nastavi*, 12(24-2), 145-155.

OSTALO

Skripte

1. Hebrang, B. (2009). *Osnove teorije promidžbe*. Skripta. Zagreb: Kairos.
2. Vučković, M. i Mihovilović, M. (2016). *Osnove teorije promidžbe*. Skripta. Zagreb: VERN'.

Završni i diplomski radovi

1. Grahovac, I. (2020). *Priziv savjesti u medicini – pregled novijih rasprava i razmišljanja* (diplomski rad). Medicinski fakultet, Zagreb. Preuzeto s: <https://repozitorij.mef.unizg.hr/islandora/object/mef:2903> (4.09.2022.)
2. Malbašić, A. (2017). *Pobačaj i prava žene* (završni rad). Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka. Preuzeto s: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffri:883> (12.08.2022.)
3. Zaoborni, A. (2021.) *Pro life udruge "Hrvatska za život"* (diplomski rad). Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Đakovo. Preuzeto s: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/djkbff:245> (10.08.2022.)

Zakoni i pravilnici

1. Narodne novine (2009). *Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima*. Preuzeto s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html (4.09.2022.)
2. Ustav Republike Hrvatske (n.d). *zakon.hr*. Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (9.08.2022.)
3. *Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece* (n.d). *zakon.hr*. Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/2475/Zakon-o-zdravstvenim-mjerama-za-ostvarivanje-prava-na-slobodno-odlu%C4%8Divanje-o-ra%C4%91anju-djece> (9.08.2022.)

Internetski izvori

1. Catholic News World (27.01.2013). Over 500, 000 at March for Life - Washington Dc – Usa. *catholicnewsworld.com*. Preuzeto s: <http://www.catholicnewsworld.com/2013/01/over-500-000-at-march-for-life.html> (12.08.2022.)
2. D. J. B. (13.05.2022). Iz Ljubljane oštro odgovorili Čorušiću: "Emocionalno opterećujete i liječnike i trudnice". *dnevnik.hr*. Preuzeto s: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/iz-ukc-ljubljana-stigla-reakcija-na-izjave-ante-corusica---724040.html> (17.08.2022.)
3. Dnevnik.hr (01.06.2022). Zdravstvena inspekcija potvrdila: Sveti Duh prekršio zakon u slučaju Mirele Čavajde, prijeti im kazna od 50.000 kn. *dnevnik.hr*. Preuzeto s: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/inspekcija-kazna-svetom-duhu-zbog-slucaja-cavajda---726929.html> (17.08.2022.)
4. Đukić, R. (04.05.2022). Ne daju joj prekid trudnoće. 'Pitam se tko će kasnije sakupit dijelove mene'. *rtl.hr*. Preuzeto s: <https://www.rtl.hr/vijesti/hrvatska/ne-daju-joj-prekid-trudnoce-pitam-se-tko-ce-kasnije-sakupit-dijelove-mene-2de03868-cbe7-11ec-8bb0-6ee961d9c84a> (16.08.2022.)
5. Feminist Women's Health Center: Leading, Educating, Advocating. *feministcenter.org*. Preuzeto s: <https://feministcenter.org/> (11.08.2022.)
6. Hina/T.D. (28.06.2022). Mirela Čavajda o nagradi „Nada Dimić“: „Stavit ću je negdje visoko i svaki dan je škicknuti skupa sa svojim sinom“. *dnevnik.hr*. Preuzeto s: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/nagrade-nada-dimic-mireli-cavajdi-vanji-juric-i-organizaciji-are-you-syrious---730728.html> (18.08.2022.)
7. Hrabre Sestre. Naslovnica (n.d). *hrabra.com*. Preuzeto s: <https://hrabra.com/> (11.08.2022.)
8. Hrvatska biskupska konferencija (25.01.2019). Namjerno prekidanje ljudskoga života je uvijek moralno zlo. *hbk.hr*. Preuzeto s: <https://hbk.hr/namjerno-prekidanje-ljudskoga-zivota-je-uvijek-moralno-zlo/> (13.08.2022.)
9. Hrvatska biskupska konferencija (23.06.2021.) Zdravlje žena ne može se poistovjetiti s nepostojećim pravom na pobačaj. *hbk.hr*. Preuzeto s: <https://hbk.hr/zdravlje-zena-ne-moze-se-poistovjetiti-s-nepostojecim-pravom-na-pobacaj/> (13.08.2022.)
10. Indeks Vijesti(12.05.2022.). Prosvjedi diljem Hrvatske: "Dosta nam je da nam u bolnicama citiraju Bibliju" . *index.hr*. Preuzeto s:

- <https://www.index.hr/vijesti/clanak/gotovi-prosvjedi-diljem-hrvatske-ostanimo-bijesne-pobacaju-je-mjesto-u-ustavu/2363880.aspx> (21.08.2022.)
11. Turčin, K. (16.10.2014.) PRIZIV SAVJESTI: ODBIJAJU RADITI POBAČAJ. Sv. Duh je već peta javna bolnica u kojoj žena ne može abortirati. *jutarnji.hr*. Preuzeto s: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/odbijaju-raditi-pobacajsv.-duh-je-vec-peta-javna-bolnicau-kojoj-zena-ne-moze-abortirati-568417> (04.09.2022.)
 12. Laudato TV (29.05.2012). Pobačaj je bol s kojom treba suživjeti. *laudato.hr*. Preuzeto s: <https://laudato.hr/Novosti/Hrvatska/Dr--Cinzia-Baccaglini--Pobacaj-je-bol-s-kojom-treb.aspx> (15.08.2022.)
 13. M.T. (10.6.2022). Odbor za zdravstvo: "Namjerno su se u bolnicama odgađali pobačaji kako bi prošlo vrijeme i kako se on više ne bi mogao napraviti". *dnevnik.hr*. Preuzeto s: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/odbor-za-zdravstvo-sabora-o-prizivu-savjesti---728156.html> (18.8.2022.)
 14. N.S. (22.05.2022). Čak 73 posto Hrvata se protivi zabrani pobačaja, a za prekid trudnoće, ako ona ugrožava život majke, zalaže se 86 posto ljudi. *tportal.hr*. Preuzeto s: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/cak-73-posto-hrvata-se-protivi-zabrani-pobacaja-a-za-prekid-trudnoce-ako-ona-ugrozava-zivot-majke-zalaze-se-86-posto-ljudi-20220522> (04.09.2022.)
 15. Pew Research Center (30.09.2008). Pro-Choice Does Not Mean Pro-Abortion: An Argument for Abortion Rights Featuring the Rev. Carlton Veazey. *pewresearch.org*. Preuzeto s: <https://www.pewresearch.org/religion/2008/09/30/pro-choice-does-not-mean-pro-abortion-an-argument-for-abortion-rights-featuring-the-rev-carlton-veazey/> (10.08.2022.)
 16. Kovačević Barišić, R. (13.05.2022.). Doznajemo: Legalni pobačaj ne želi raditi 195 od 359 ginekologa, donosimo detaljan popis. *vecernji.hr*. Preuzeto s: <https://www.vecernji.hr/vijesti/doznajemo-legalni-pobacaj-ne-zeli-raditi-195-od-359-ginekologa-donosimo-detaljan-popis-1586447> (04.09.2022.)
 17. T.D./G.B./Hina (11.5.2022). Preokret u slučaju Mirele Čavajde: Beroš potvrdio - "Ispunjeni su preduvjeti za odobrenje prekida trudnoće. Komisija je ocijenila da je stanje jako teško". *dnevnik.hr*. Preuzeto s: https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/ministar-zdravstva-vili-beros-na-konferenciji-za-novinare-povodom-odluke-drugostupanjske-komisije-u-slucaju-mirele-cavajda---723727.html?itm_source=InBody&itm_medium=Dnevnik&itm_campaign=Hrvatska

&itm_source=InBody&itm_medium=Dnevnik&itm_campaign=Hrvatska
(16.08.2022.)

18. The Editors of Encyclopaedia Britannica (24.08.2022). Roe v. Wade law case. *britannica.com*. Preuzeto s: <https://www.britannica.com/event/Roe-v-Wade> (10.08.2022.)
19. Tripalo, L. (07.07.2022). Tripalo, L. (07.07.2022). Moralni teolog dr. Tonči Matulić: Kardinal Kuharić više je puta tražio zabranu pobačaja. *glas-koncila.hr*. Preuzeto s: <https://www.glas-koncila.hr/moralni-teolog-dr-tonci-matulic-kardinal-kuharic-vise-je-puta-trazio-zabranu-pobacaja/> (15.08.2022.)
20. 40 dana za život: Molitvom zaustavimo pobačaj!. O nama (n.d). *40danazazivot.com*. Preuzeto s: <https://40danazazivot.com/o-nama/> (12.08.2022.)

Enciklopedija

1. Hrvatska enciklopedija. *Križ*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Preuzeto s <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34079> (15.8.2022.)
2. Hrvatska enciklopedija. *Pobačaj*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Preuzeto s: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=48863> (9.8.2022.)
3. Hrvatska enciklopedija. *Zametak*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=66803> (9.8.2022.)

POPIS SLIKA

Slika 2.1. Kovanica s likom Julija Cezara.....	3
Slika 2.2. Ujak Sam propagandni plakat iz 1. svjetskog rata	5
Slika 2.3. Odore križara za vrijeme Križarskog rata	10
Slika 2.1. Kovanica s likom Julija Cezara.....	3
Slika 2.2. Ujak Sam propagandni plakat iz 1. svjetskog rata	5
Slika 2.3. Odore križara za vrijeme Križarskog rata	10